

**Министерство на
регионалното развитие и
благоустройството и
Национален център за
2
териториално развитие**

Съвет на Европа

СЕМАТ (2000)

**Европейска конференция на министрите,
отговарящи за териториалното устройство
(СЕМАТ)**

**“РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ
ЗА УСТОЙЧИВО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ КОНТИНЕНТ”**

**Приети на 12-та сесия на СЕМАТ,
Ханوفر, 7-8 септември 2000 г.**

София, 2001 г.

ПРЕДИСЛОВИЕ	5
ПРОГРАМА В ДЕСЕТ ТОЧКИ ЗА ПО-АКТИВНА ИНТЕГРАЦИЯ НА РЕГИОНИТЕ В ЕВРОПА	6
ОРГАНИЗИРАНЕ НА 13-ТА СЕСИЯ НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ НА МИНИСТРИТЕ, ОТГОВАРЯЩИ ЗА ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО (СЕМАТ)	9
РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ ЗА УСТОЙЧИВО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ КОНТИНЕНТ	11
Увод	11
I. Принос на “Ръководните принципи” за изработването на Стратегия за социално сближаване на Съвета на Европа.....	12
II. Териториалноустройствената политика в Европа: нови предизвикателства и перспективи на континентално ниво.....	13
1. <i>Междуконтиненталните връзки като стратегически елемент на териториалното устройство в Европа</i>	13
2. <i>Културно многообразие</i>	14
3. <i>Големите европейски пространства като основа на солидарността и сътрудничеството</i>	15
4. <i>Интеграция между старите и новите държави - членки на Съвета на Европа</i>	16
III. Специфична роля на частния сектор в териториалното устройство	17
IV. Принципи на устройствената политика за устойчиво териториално развитие на Европейския континент	18
1. <i>Насърчаване на териториалното сближаване чрез балансирано социално-икономическо развитие и подобряване на конкурентоспособността</i>	19
2. <i>Създаване на импулси за развитие, породени от градските функции и подобряването на връзките между градовете и селата</i>	19
3. <i>Създаване на по-балансираны условия за транспортен достъп</i>	19
4. <i>Развитие на достъпа до информация и знания</i>	20
5. <i>Намаляване на посегателствата върху околната среда</i>	20
6. <i>Валоризиране и опазване на природните ресурси и природното наследство</i>	20
7. <i>Валоризиране на културното наследство като фактор за развитие</i>	21
8. <i>Развитие на енергийните ресурси при поддържане на сигурността</i>	22
9. <i>Развитие на качествен и устойчив туризъм</i>	22
10. <i>Превантивно ограничаване на последствията от природните бедствия</i>	22
V. Устройствени мерки, свързани с някои специфични територии на Европейския континент	23
1. <i>Културни ландшафти</i>	23
2. <i>Градски зони</i>	24
3. <i>Селски райони</i>	25
4. <i>Планински райони</i>	26
5. <i>Крайбрежни и островни райони</i>	27
6. <i>Еврокоридори</i>	28
7. <i>Речни басейни и алувиални долини</i>	28
8. <i>Зони на реконверсия</i>	29
9. <i>Гранични райони</i>	30

VI.	ЗАСИЛВАНЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ И УЧАСТИЕТО НА РЕГИОНИТЕ, ОБЩИНИТЕ И НАСЕЛЕНИЕТО.....	30
1.	<i>Възможности за изработване на концепция за териториално устройство, насочено към развитието на Европейския континент.....</i>	<i>30</i>
2.	<i>Развитие на дейности на сътрудничество в европейски мащаб на базата на “Ръководните принципи”.....</i>	<i>31</i>
3.	<i>Хоризонтално сътрудничество.....</i>	<i>32</i>
4.	<i>Вертикална координация.....</i>	<i>33</i>
5.	<i>Ефективно участие на обществото в процесите на териториалноустройствено планиране.....</i>	<i>34</i>
	ПЕРСПЕКТИВИ.....	34
	СТАНОВИЩЕ НА ДЕЛЕГАЦИЯТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.....	41

Приложения:

- Карта 1:* Държави – членки на Съвета на Европа
- Карта 2:* Общоевропейската транспортна мрежа
- Карта 3:* Социалното сближаване в Европа
- Карта 4:* Пространство за сътрудничество CADSES – Централна Европа, Адриатика, Дунав и Югоизточна Европа
- Таблица 1:* Европа, сравнена с другите региони на света
- Таблица 2:* Брутен вътрешен продукт на глава от населението по паритет на покупателната способност

Европейска конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ), 12-та сесия, Хановер, 7-8 септември 2000 г.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ) към Съвета на Европа, се свиква периодично (през 2-3 години) от 1970 г. Поредната ѝ 12-та сесия (Хановер, 7-8 септември 2000 г.) беше организирана по покана на министъра на транспорта, строителството и жилищната политика на Германия – г-н Райнхард КЛИМТ. От България участие в нея взе министър Евгени ЧАЧЕВ.

На тази сесия, министрите обсъдиха и приеха документа “Ръководни принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”. Този документ представлява единна стратегия за интегрирано и балансирано териториално развитие на Голяма Европа и се основава на принципите за субсидиарността и реципрочността. Общата политика на териториално устройство трябва да допринесе за засилването на конкурентоспособността, сътрудничеството, солидарността и стабилността в Европа и да се провежда в тясно сътрудничество с представителите на местните и регионалните власти, неправителствените организации и всички институции, занимаващи се с териториално развитие. Тази политика трябва да допринесе също и за засилване на процесите на Европейска интеграция чрез трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество.

Основните решения, взети от министрите, бяха следните:

- Развитие на сътрудничеството по конкретни териториалноустройствени проекти, разположени както по границите на 15-те държави членки, така и в останалите части на Европа, а също и по предложените от Германия проекти за сътрудничество в рамките на INTERREG III B;
- Координиране и допълване на дейностите на Съвета на Европа и на Европейския съюз;
- Засилване на сътрудничеството между проектите на Европейския съюз, региона на Балтийско море (VASAB 2010), на Северно море (NorVision) и на Централна и Югоизточна Европа (Vision Planet);
- Ускоряване на изграждането на общоевропейската транспортна мрежа (и по-конкретно на 10-те еврокоридора) – необходимо условие за осигуряване на достъпност на територията на Европейския континент;
- Насърчаване на трансевропейското, междурегионалното и трансграничното сътрудничество между държавите, регионалните и местните власти в областта на териториалното устройство и по-конкретно между тези от Западна Европа и Централна и Източна Европа, за да се осигури социално и териториално сближаване на Европа;
- Осигуряване на координация на стратегиите за развитие на цялата територия на Европа;

- Приоритетно изработване на програма за обучение на кадрите, отговарящи за териториалното устройство на местно и регионално равнище в новите държави членки.

Европа трябва също така да подобри и конкурентоспособността си в международен план. Разширяването на Европейския съюз към държавите, които само преди няколко години бяха извън системата на пазарната икономика, задължава политически отговорните лица от цяла Европа да преразгледат съвместно политиките си на развитие. Тази обща стратегия подлежи на обсъждане и в другите органи на Съвета на Европа: Парламентарната асамблея и Конгреса на местните и регионалните власти в Европа. Устойчивото развитие на Европа трябва да бъде насочено към постигане на баланс между държавите и регионите, а също и на равновесие между съответните сектори (икономика, социална политика, заетост, здравеопазване и околна среда). Постигането на възможно най-широк консенсус на европейско равнище трябва да допринесе за преодоляване на големите диспропорции, водещи рано или късно до кризи, които могат да поставят под въпрос европейските проекти, а също политическата стабилност и мира на целия континент.

В настоящото издание е публикуван пълният превод на документа на Съвета на Европа “Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент” и е приложено становището на делегацията на Република България по него, предоставено на конференцията.

ПРОГРАМА В ДЕСЕТ ТОЧКИ ЗА ПО-АКТИВНА ИНТЕГРАЦИЯ НА РЕГИОНИТЕ В ЕВРОПА*

Ние, министрите на държавите - членки на Съвета на Европа, събрани на 12-та сесия на Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство, 7-8 септември 2000 г., Хановер, разисквахме приноса на политиката на териториално развитие за осъществяване на социалното сближаване в Европа.

Благодарим на Парламентарната асамблея и на Конгреса на местните и регионалните власти в Европа за тяхното участие и съдействие, и главно за работата им, свързана с планинските райони.

- **Считаме**, че социалното сближаване в Европа, което държавните и правителствените ръководители на нашите държави членки определиха по време на тяхната втора Среца на върха, на 10 и 11 октомври 1998 г., като една от най-главните цели на Съвета на Европа, трябва да се опира на политика на устойчиво териториално развитие, която да е в състояние да съгласува както социалните, така и икономическите изисквания по отношение на територията с нейните екологични и културни функции.
- **Смятаме, че една от целите на Съвета на Европа** е засилването на местната и регионалната демокрация в Европа, а то от своя страна минава през по-добре балансираното териториално развитие на нашия континент;
- **Съзнаваме факта, че** Съветът на Европа е европейската организация, в която всички европейски държави могат да си сътрудничат на равна нога и че Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство и че нейният комитет е политическата инстанция, която съдейства за координиране на общите цели и стратегии за развитие на цялата европейска територия;
- **Убедени сме**, че трансевропейското, междурегионалното и трансграничното сътрудничество между държавите, регионите и местните власти в областта на териториалното устройство трябва да се засили. Засилването на сътрудничеството се налага най-вече между страните от Западна Европа и Централна и Източна Европа, за да се осигури социалното сближаване на целия европейски континент.

Резултатите от настоящата конференция са следните:

1. Считаме, че приетият документ **“Ръководни принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”** представлява:

- значителен принос за прилагането на Стратегията на социално сближаване, приета от държавните и правителствените ръководители по време на тяхната втора Среца на върха през 1997 г.;
- политически документ, който отчита дейността на Съвета на Европа и на неговите органи, по-специално Парламентарната асамблея и Конгреса на местните и регионалните власти в Европа, в областта на политиката на териториално развитие на континента; и който може да допринесе за

* Приета на 12-та сесия на Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство, 7-8 септември 2000 г., Хановер.

засилването на процеса на Европейска интеграция посредством трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество;

- единна стратегия за интегрирано и балансирано регионално развитие на нашия континент, която базирайки се на принципите за субсидиарността и реципрочността, засилва конкурентоспособността, сътрудничеството и солидарността на местните и регионалните власти отвъд границите и която по този начин допринася за демократичната стабилност на Европа;
- общи ръководни насоки, които ще засилят процесите на Европейска интеграция чрез трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество.

2. Препоръчваме на националните и регионалните власти:

- да използват “Ръководните принципи” като основа за наднационално регионално планиране на националните мерки в областта на териториалното устройство и развитие;
- да прилагат “Ръководните принципи” по подходящ начин в националните и международните териториалноустройствени проекти;
- да засилят сътрудничеството с държавите от Централна, Източна и Югоизточна Европа, тръгнали по пътя на реформите, което би трябвало да им помогне да създадат органи на регионално управление и администрация с цел улесняване на по-доброто териториално интегриране на различните части на Европа,

3. Приветстваме:

- постигнатия напредък в координацията на териториалноустройствените цели и стратегии в рамките на Европейския съюз (SDEC), в региона на Балтийско море (VASAB 2010), в региона на Северно море (NorVision), в Централна и Югоизточна Европа (VISION PLANET) и в Средиземноморския регион (MED-OCC и ARCHIMED), както и механизмите за регионално сътрудничество (напр. Централноевропейската инициатива, Съвета на Черноморското икономическо сътрудничество, Съвета за сътрудничество на Прибалтийските държави).

4. Договаряме се:

- да си сътрудним в предстоящите териториалноустройствени проекти и по-конкретно в зоните на сътрудничество на INTERREG III B и да приканим всички държави – членки на Съвета на Европа, независимо дали желаят да членуват в Европейския съюз или не, да се присъединят към сътрудничеството, което съществува между държавите – членки на Европейския съюз, в областта на териториалното устройство и териториалните изследвания;
- да продължим работата по инициирания от Германия “Форум на проекти”, в рамките на дейностите на инициативата INTERREG.

5. Обръщаме се с молба:

- към Европейския съюз да преразгледа сегашните процедури на управление на проектите за сътрудничество между инициативите INTERREG и програмите PHARE и TACIS, за да се осигури по-добра координация и съгласуваност на сътрудничеството;
- същевременно към държавите, които не са членки на Европейския съюз, да мобилизират възможностите си с цел постигане на по-добро сътрудничество между въпросните програми.

6. Предлагаме

- държавите от региона на Черно море и европейското Средиземноморие да си сътрудничат при прилагането на подходящи бъдещи виждания за териториалното устройство, основани на “Ръководните принципи”.

7. Подчертаваме,

- че е важно да се ускори развитието и прилагането на Общоевропейска транспортна мрежа (особено на десетте общоевропейски транспортни коридора), което е необходима предпоставка за осигуряване на по-добра достъпност на регионите на целия континент и обръща внимание върху факта, че споразуменията, сключени във връзка с проектирането на мрежите, трябва да бъдат, в случай на нужда, оценявани и допълвани при отчитане на аспектите на устойчивото териториално развитие и околната среда,
- че трябва да се задълбочи диалогът върху въпросите, свързани с териториалното развитие, между Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ) и европейските институции (и по-специално Европейската комисия) и международните организации, като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и Организацията на Обединените нации (Икономическа комисия за Европа, Комисия за устойчиво развитие), включително и отвъд границите на Европа, а също да се разпределят отговорностите на тези различни организации, за да се избегне дублирането на дейности.

8. Приканваме

- европейските финансови институции да използват документа “Ръководни принципи” като източник на информация при вземането на решения, свързани с подпомагане на териториалноустройствени проекти.

9. Приканваме Комитета на министрите на Съвета на Европа

- да съдейства за прилагането на “Ръководните принципи”, най-вече чрез използване на инструментите на Съвета на Европа,
- при обсъждания и гласувания относно проекти с териториално въздействие, да отчита документа “Ръководни принципи” и неговия интегриран подход;
- да поддържа дейностите на Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ) в Междуправителствената работна програма на организацията,

- да планира и осъществи приоритетно, в новите държави – членки на Съвета на Европа, програма за обучение на властите, отговорни за териториалното устройство на регионално и местно ниво, за да им помогне да се справят по най-добрия начин със задачите си;
- да трансформира Комитета на висшите служители в Управителен комитет.

10. Приканваме местните и регионалните власти в Европа

- да подкрепят усилията, които Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство, положи за осигуряване на балансирано и устойчиво регионално развитие в Европа, при прилагане на принципите на партньорство и субсидиарност.

Поемаме ангажимента да предоставим резултатите от нашата конференция на правителствата и парламентите и да ги направим достъпни за широката публика.

ОРГАНИЗИРАНЕ НА 13-ТА СЕСИЯ НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ НА МИНИСТРИТЕ, ОТГОВАРЯЩИ ЗА ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО (СЕМАТ)*

Министрите, участвали в 12-та сесия на Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ),

изразяват своята сърдечна благодарност на германското правителство за организацията на настоящата 12-та сесия и за топлото гостоприемство;

считат, че е желателно, от функционална и рационална гледна точка, един пленарен комитет да бъде натоварен както с подготовката на сесиите на Министерската конференция, така и с осъществяването на евентуална междуправителствена програма за дейности в областта на устойчивото териториално развитие на Европейския континент;

считат, че териториалното развитие, регионалното планиране и сближаването между съседни страни, не могат да бъдат насърчени и осъществени без активното включване на представители на националните, регионалните и местните власти;

приемат с удоволствие поканата на словенското правителство Любляна да бъде домакин на 13-та сесия на Конференцията през 2003 г.;

решават, че темата на 13-та сесия на СЕМАТ ще бъде следната:

“Прилагане на стратегии и виждания за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”

възлагат на Комитета на висшите служители:

1. да направи необходимото за подготовката на 13-та сесия и да осигури прилагането на резолюциите от 12-та сесия;
2. да организира, преди следващата Министерска конференция, Форум с Парламентарната асамблея и Конгреса на местните и регионалните власти в Европа, за да получи мнението на националните, регионалните и местните изборни представители за прилагането на решенията, взети по време на 12-

* Резолюция № 2, приета на 12-та сесия на Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство, 7-8 септември 2000 г., Хановър.

та сесия на СЕМАТ и за основните моменти от темата, която ще се дискутира по време на следващата сесия;

3. на базата на “Ръководните принципи”, да продължи да предлага конкретни и устойчиви решения и политики за по-добре балансирано развитие и за териториално сближаване на Европейския континент;
4. да засили транснационалното и междурегионалното сътрудничество с помощта на проекти за развитие, ползващи се с подкрепата на органите на Европейския съюз и на международните финансови институции и да отделя особено внимание на селските и планинските райони, на речните басейни и средиземноморските региони. Комитетът на висшите служители трябва да представи конкретните резултати или оценки на следващата сесия на СЕМАТ;

обръщат се с молба към Комитета на министрите на Съвета на Европа да продължи да осигурява на Секретариата на Конференцията необходимите средства за организирането на следващата сесия и за работата между сесиите.

РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ ЗА УСТОЙЧИВО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ КОНТИНЕНТ

Увод

(1) През изминалото десетилетие бяха направени решителни и исторически крачки към европейската интеграция, в резултат на които пред Съвета на Европа се поставиха нови задачи и приоритети. С приемането на **“Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”**, Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ), дава своя принос към стратегията за социалното сближаване. “Ръководните принципи” подчертават териториалното измерение на правата на човека и демокрацията. Целта е чрез тях да се идентифицират териториалноустройствените мерки, посредством които населението на всички държави - членки на Съвета на Европа, ще съумее да постигне един по-приемлив стандарт на живот. Това е и основната предпоставка за стабилизацията на демократичните структури в европейските общини и региони.

(2) **“Ръководните принципи”** се основават на Европейската харта за териториалноустройственото планиране (Хартата от Торемолинос, 1983 г.)¹. В тази Харта се съдържат принципите на националните и европейските политики, които трябваше да допринесат за по-добрата териториална организация на тогавашните 22-те държави - членки на Съвета на Европа и за решаването на териториалните проблеми, излизаци отвъд националните граници.

(3) Днес Съветът на Европа наброява 41 държави членки и с малки изключения обхваща Европейския континент, както и най-северните части на Азиатския континент. На практика за първи път всички европейски страни се обединиха по въпросите на защита на правата на човека и демокрацията. С **“Ръководните принципи”** се цели да се насърчат всички европейски общини и региони да участват активно в процеса на интеграция и демократизация. За постигането на тази цел е необходимо бързо да се запълни пропастта между “двете Европи”, т.е. между старите и новите членки на Съвета на Европа, вкл. и между техните общини и региони.

(4) Европейският континент се характеризира с голямо разнообразие. Прилагането на принципите за устойчиво развитие, валидни за мащаба на Европа, трябва да се реализира по един и същи начин на национално, регионално и местно ниво. **“Ръководните принципи”** защитават принципите на субсидиарност и реципрочност (отдолу нагоре и отгоре надолу) като основи за демокрацията и като средства за запазване на “единство в разнообразието” на Европа, което произтича от нейната история и география.

(5) За държавите - членки на Съвета на Европа, включително и за техните региони и общини, **“Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”** представляват гъвкава и ориентирана към бъдещето рамка за сътрудничество. Те представляват една визия или една водеща концепция за устойчивото развитие на нашия континент и са адресирани към политическите и обществените органи, които чрез ежедневните си дейности, в и извън правителствата и администрациите, подготвят нашето бъдеще. Приемането на тези политически насоки се опира на доброволно сътрудничество и няма принудителен характер в юридическо отношение.

I. Принос на “Ръководните принципи” за изработването на Стратегия за социално сближаване на Съвета на Европа

(6) След период от няколко десетилетия, през 1989 г. Европа излезе от политическото разделение, което се характеризираше с радикални различия не само в икономическите системи, но и в цялостната организация на обществото. Оттогава демократична Европа увеличи броя на членовете си от 22 на 41 страни (Вж. карта 1: Държавите - членки на Съвета на Европа). Днес около 770 милиона жители живеят в Европа или близо 14% от населението на света (Вж. таблица 1). С влизането на новите страни нараснаха икономическите различия между държавите - членки на Съвета на Европа. В първите 14 държави членки брутният вътрешен продукт на жител (в паритет на покупателната способност) превишава 20 000 щ.д., докато в 11-те нови държави членки той е по-нисък от 5000 щ.д. (Вж. таблица 2). В световен мащаб и в абсолютна стойност, БВП на Европа, който достига 9900 милиарда щ.д. (през 1995 г.), разбира се, е по-висок, отколкото например в страните от NAFTA - Северноамериканската зона за свободна търговия (7900 милиарда щ.д.), но, съотнесен към броя на населението, достига средно 12 000 щ.д. - много по-нисък, отколкото нивото на NAFTA (20 000 щ.д.), но все пак по-висок от нивото на MERCOSUR (5000 щ.д.) в Южноамериканската зона за свободна търговия.

(7) Предвид тези различия в социалните условия, държавните и правителствените ръководители, на Втората среща на върха на Съвета на Европа през м. октомври 1997 г. в Страсбург, отчетоха, че “социалното сближаване е една от най-спешните потребности в Голяма Европа”². Те дадоха указания на Комитета на министрите “да изработи социална стратегия, която да отговори на предизвикателствата на обществото”³. Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (CEMAT), трябва също така да допринесе за осъществяването на тази задача, доколкото тя работи за устойчиво и балансирано регионално развитие и, в тази връзка, допринася за засилването на демократичните структури в общините и регионите на държавите – членки на Съвета на Европа, а също и за подобряването на европейската конкурентоспособност на международната сцена.

(8) **“Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”**, по смисъла на концепцията за устойчиво развитие, отчитат нуждите на всички жители на европейските региони, без да накърняват основните права и перспективите за развитие на бъдещите поколения. И по-конкретно те целят да свържат икономическите и социалните очаквания, имащи отношение към територията, с нейните екологични и културни функции и по

този начин да допринесат за постигането на едно мащабно, устойчиво и балансирано териториално развитие. Прилагането на “Ръководните принципи” изисква тясно сътрудничество между териториалноустройственото планиране и секторните политики, които чрез своите решения влияят върху териториалните структури в Европа (политика на териториално развитие). “Ръководните принципи” отчитат също така и международното сътрудничество на глобално ниво и по-конкретно това, осъществявано в рамките на Комисията за устойчиво развитие на ООН.

(9) **“Ръководните принципи”** черпят поуки от големия брой документи на Съвета на Европа. Сред тях фигурират Рамковата конвенция за трансгранично сътрудничество на териториалните общности и власти⁴, Хартата от Торемолинос (1983 г.), анализите на Европейската схема за териториалното устройство⁵, Европейската харта за местното самоуправление⁶, проекта за Европейска харта за регионално самоуправление⁷. В документа са взети предвид също и Схемата за развитие на пространството на Европейската общност (SDEC)⁸, Дневен ред 21 за Прибалтика (VASAB)⁹, както и стратегиите за териториално развитие, изработени понастоящем за отделни части от Европейския континент, като: концепциите за териториално развитие на басейна на Балтийско море 2010 (VASAB 2010)¹⁰ (сътрудничество между 10 държави), Схемата на структурата на Бенелюкс¹¹ (сътрудничество между 3 държави) и Стратегията за интегрирано териториално развитие на Централноевропейското, Адриатическото и Дунавското пространство (VISION PLANET)¹² (понастоящем сътрудничество между 12 държави).

II. Териториалноустройствената политика в Европа: нови предизвикателства и перспективи на континентално ниво

(10) Отчитането на континенталното измерение на Европа разкрива нови перспективи пред териториалноустройствената политика, но същевременно я изправя пред нови предизвикателства. В света на растящата глобализация, Европейският континент трябва да утвърди своята първостепенна роля. Основните потенциални възможности на Европа, които трябва да бъдат добре оценени, се състоят в разнообразието на ландшафтите и културите, които са моделирали територията, в развитието на солидарност и сътрудничество в обширните европейски пространства и между тях, както и в интеграцията между Западна и Източна Европа, Южна и Северна Европа.

1. Междуконтиненталните връзки като стратегически елемент на териториалното устройство в Европа

(11) Особените потенциали за развитие на Европа се дължат на географското ѝ положение. То се характеризира с континентална свързаност с Азия и с наличието на морски крайбрежия, достигащи дължина от около 100 000 км.

(12) Имайки предвид това, че Азия е най-населеният континент в света и че нейното равнище на икономически растеж като цяло е високо, трябва да се отчете и възможността за насърчаване на потенциала за създаване на “функцията на мост” между източните държави - членки на Съвета на Европа (по-специално Русия, страните - членки от района на Черно море и Гърция) и

страните от Средния и Далечния изток и най-вече чрез развитието на нови коридори за търговски обмен. По този начин източната периферия на Европа може да се превърне в централен кръстопът за организацията на обмена и сътрудничеството между Европа и Азия. В този контекст развитието и организацията на транспортните и енергийните мрежи са от особено значение.

(13) Търговският обмен между Европа и новите икономически блокове, възникващи на територията на другите континенти, като MERCOSUR, NAFTA, ASEAN, нараства непрестанно в контекста на икономическата глобализация. На океаните се гледа като на главен ресурс за бъдещето. Морският транспорт става все по-конкурентоспособен. Множество крайбрежни райони, както и острови, могат да се възползват от новия тласък на модерното морско стопанство, което далеч не трябва да се свежда само до извършване на превози по море, а да включва и нови технологии, валоризация на морските ресурси, екологосъобразен международен туризъм и др. Условието е в периферните морски крайбрежия на континента да има динамични пристанища, ефикасно свързани с прилежащите им територии.

(14) Близостта между Европа и Северна Африка, която нараства благодарение на новите транспортни и комуникационни средства, както и динамизмът на демографското развитие по бреговете на Средиземноморския басейн създават благоприятни условия за засилване на сътрудничеството между страните, граничещи със Средиземно море от Европа и Африка. Става дума по-конкретно за активизиране на сътрудничеството в икономическата област и туризма, както и за валоризиране на природното наследство в политиката на развитие на градовете и регионите. За да позволи едно по-балансирано, устойчиво и интегрирано развитие на европейското средиземноморско пространство, развитието на икономическото и социалното пространство на Средиземноморската европейска зона също би трябвало да бъде съпроводено със съответна териториалноустройствена политика. В областта на програмите за сътрудничество, постигането на ефективни финансови синергетични ефекти и съответна координация би трябвало да стане посредством програмите на Европейския съюз за подпомагане, като INTERREG и MEDA (Вж. §72).

(15) Освен това, със своите 290 милиона посетители от други континенти през 1992 г., Европа е най-предпочитаната “дестинация” в международния туризъм. Прогнозите, с които разполагаме, сочат удвояване на броя на туристите до 2020 г. Икономиката на международния туризъм със своите възможности и рискове ще бъде стратегически елемент в териториалното развитие на Европа. Развитието на туризма се концентрира в най-атрактивните, но и най-чувствителните места в Европа, от гледна точка на факторите околна среда и култура. Това се отнася по-специално за крайбрежните зони на Средиземноморския басейн, за някои острови и долини, за Алпите и други планински масиви, за многобройните природни резервати и различните исторически градове и обекти.

2. Културно многообразие

(16) Европейският континент се характеризира с голямо културно многообразие от национално, транснационално и регионално значение, за което

свидетелстват 60-те езика, на които се говори. Културното многообразие включва начините на изразяване (езици, музика, изобразително изкуство, архитектура и др.), а също и спецификата на икономическите дейности, в начините на обитаване, пътуване и почивка. Тези култури до голяма степен са моделирали ландшафта, градовете и населените места, както и архитектурното наследство на Европа. Това културно разнообразие, което в миналото е било причина за напрежения и конфликти, в днешно време представлява неограничен потенциал за устойчивото териториално развитие. Съвременните форми на социално-икономическо и технологично развитие не трябва да водят до уеднаквяване на различните видове културна идентичност. Конвенцията от Гренада относно опазването на архитектурното наследство на Европа (Съвет на Европа, 1985 г.), Конвенцията от Ла Валет относно опазването на археологическото наследство на Европа (Съвет на Европа, 1992 г.), както и Хартата от Флоренция за опазването на историческите паркове и градини (ICOMOS-IFLA, 1981 г.) съдържат важни принципи за опазване и валоризиране на културното наследство в духа на устойчивото териториално развитие.

3. Големите европейски пространства като основа на солидарността и сътрудничеството

(17) Социалното сближаване в Европа се засилва чрез транснационалното сътрудничество в рамките на големите европейски пространства. Едно от тях е територията на Европейския съюз, за която Схемата за развитие на пространството на Европейската общност (SDEC) дефинира принципите и целите на териториалното устройство и на сътрудничеството. В самия Европейски съюз се утвърждават различни транснационални пространства за сътрудничество, като: Алпите, Северно море и др. В тези обширни пространства от много години се осъществяват голям брой проекти за сътрудничество с цел засилване на балансираното развитие на регионите. Извън територията на Съюза (или с частичното ѝ препокриване) се утвърждават и други големи пространства, като: територията около басейна на Балтийско море, пространството на Южна Европа и Дунава или региона около Баренцово море в Северна Европа (Вж. § 71).

(18) В контекста на икономическата интеграция и глобализацията, освен импулсите на икономическия растеж, се наблюдават и някои негативни последици, например, върху околната среда и социалното сближаване. Налице са рискове, по-специално в новите държави членки, където се развиват само отделни острови на растеж около големите градове, а други територии на Съвета на Европа с различни по големина градове и селски райони не са обвързани с процеса на растеж. Европа разполага с необходимия потенциал за осъществяване на полицентричен модел на растеж и развитие с големия си брой по-значими зони на растеж, някои от които - в периферията на европейския континент, организирани като урбанистични мрежи, придаващи динамика на външната икономика за привличане на инвестиции. Полицентричното развитие допринася също и за намаляване на натиска върху околната среда, както и на социалното напрежение, като по този начин допринася за стабилизиране на демократичните структури. Простото възпроизвеждане на модела център-периферия в континентален мащаб ще бъде вредно както за центъра, така и за периферията, и няма да съответства на историята на развитие на селищната

мрежа на континента. Засилената интеграция на селищната мрежа в големите европейските пространства е предпоставка за развитието на нови процеси на растеж в периферията на Европейския континент, които са в състояние да консолидират в дългосрочен план селищната мрежа и да я направят конкурентоспособна.

(19) Освен големите градове “метрополи”, градовете-”порти” – които осигуряват връзките и обмяна с другите континенти (например пристанищните градове, градовете с летища, панаирните градове и градовете с културни прояви) – представляват решителна крачка към полицентричния модел на растеж в континентален мащаб. Докато градовете-”порти” са се развивали в миналото в крайбрежните западни и южни зони на Европа, сега, благодарение на изграждането на транспортните и енергийните коридори към Азия, се създават възможности за възникване на градове-”порти” и в източната периферна зона на Европа.

(20) Трансевропейската транспортна мрежа в самия Европейски съюз и Общоевропейските транспортни коридори и зони, както и мрежата TINA за асоциираните страни (чиито гръбнак се осигурява от трасето на общоевропейските коридори в тези страни), съставляват общата транспортна структура на Европейския континент. Тяхната приоритетна задача е да свържат градските пространства. Карта 2 “Общоевропейска транспортна мрежа” трасира настоящите приоритети на европейската транспортна политика, интегрирайки в нея решенията на Европейския съюз и резултатите на трите общоевропейски конференции на министрите на транспорта, както и на работната група, натоварена с изработването на оценка на приоритетните потребности от инфраструктура в асоциираните страни “Оценка на нуждите от транспортна инфраструктура” (TINA).

Представянето на трансевропейската транспортна мрежа все пак е само една отправна точка за истинската общоевропейска политика, която става толкова по-необходима, колкото по-непоносимо става нивото на натоварване на трафика. Спешно се налага да се пристъпи към модернизиране на железопътната мрежа на многобройни европейски региони и да се използват ефикасно водните пътища и крайбрежното водно плаване, както и другите морски пътища, за да се намали натискът върху околната среда.

(21) В това отношение активизирането на обмяна между най-отдалечените една от друга зони създава необходимост от преосмисляне на организацията на транспортните системи. Трябва да се вземат под внимание всички възможности и други маршрути, по-конкретно недостатъчно използваните понастоящем начини на транспорт, които може да се окажат по-конкурентоспособни за далечни разстояния.

4. Интеграция между старите и новите държави - членки на Съвета на Европа

(22) Бързо напредва икономическата интеграция между старите и новите държави членки. Въпреки големия напредък, все още съществуват големи предизвикателства по пътя към социалното сближаване в Европа, които се

дължат главно на големите различия между Изтока и Запада в развитието на благосъстоянието на населението. Основните усилия трябва да се насочат към развитие на инфраструктурата, към развитие на граничните, селските и икономически изостаналите райони, към укрепването на малките и средно големите градове и др. Ръководен принцип трябва да бъде териториалноустройствената политика, насочена към растеж, въз основа на потяната интеграция с регионалната политика и с транспортната политика и на по-силното сътрудничество с частния сектор, както и отчитаща изискванията за опазване на околната среда чрез достатъчен брой оценки на въздействието върху околната среда. Развитието на новите комуникационни технологии може също да допринесе значително за интеграцията между старите и новите държави - членки на Съвета на Европа, чрез засилване на обмена на информация и знания.

III. Специфична роля на частния сектор в териториалното устройство

(23) Частните инвестиции също са двигател на социалното развитие и на териториалното развитие. Една от задачите на териториалното устройство, в съответствие с неговите цели, се състои в това на частните инвеститори да се предостави перспектива за бъдещо развитие и сигурност по отношение на устройството. Освен това териториалноустройствената политика, в съчетание с адаптираните към местните условия секторни политики, трябва да допринася за нарастване на привлекателността на общините и регионите за частните инвестиции на местно и регионално ниво.

(24) Големите проекти, финансирани от частния сектор, трябва възможно най-бързо да се обвържат с устройствените цели на съответния регион. Големите проекти (като високоскоростни ж.п. линии и техните възлови пунктове, терминалните центрове за товаро-разтоварни дейности, летищата, конгресните и конферентните центрове), при условие за тяхното адаптирано бъдещо устройство, трябва да могат да придават голяма динамика на икономическото развитие на околните територии и така да допринасят за балансираното териториално развитие. Съответните администрации трябва да се убедят, че множество градове и околни общини ще се възползват от мултипликационния ефект на големите проекти. По този начин териториалното устройство може да намали съсипващата конкуренция между местните власти, с което се подобрява и инвестиционният климат.

(25) Трябва да се увеличи привлекателността на многобройни региони на Европа за чуждестранните инвестиции. Прегледът на изминалото десетилетие показва, че чуждестранните инвестиции са неравномерно разпределени в Европейския континент. През периода 1994-1996 г. техният обем в 22-те по-стари държави членки е над 7 пъти по-голям от този на новите държави членки, чиито нужди от инвестиции са особено големи в областта на модернизацията на тяхната териториална структура и на селищната мрежа (Вж. таблица 1).

(26) Поради недостига на публични финанси за покриване на нуждите на обществото и по-конкретно в областта на техническата и социалната инфраструктура, както и свързаните с нея услуги, значимостта на частните

инвестиции в областта на осъществяването на целите на териториалното развитие ще нарасне през следващите години. В този контекст е необходимо да се поддържа партньорство между обществения и частния сектор, което трябва да се развива в сектори, които в миналото бяха само за обществени дейности. Тук става дума по-специално за различни видове инфраструктура и услуги (транспорт, телекомуникации, водоснабдяване, здравеопазване, образование и др.) и в областта на местното развитие. Освен това влагането на частни капитали ще позволи и по-добро възползване от опита на частния сектор в управлението на проекти. Партньорството между обществения и частния сектор във всички европейски региони може да осигури допълнително предлагане на публични услуги, които при всички случаи ще продължат да изпълняват важни функции.

(27) Важно условие за успеха на партньорството между публичния и частния сектор е ефективността на административните структури, не само на национално ниво, но и на регионално и местно ниво, които трябва да са в състояние да определят точната рамка на частните интереси и да следят за ефикасното осъществяване на проектите. За тази цел трябва да бъдат формулирани ясни договорни правила.

(28) За постигането на по-балансирано и устойчиво териториално развитие, особено значение има жилищният сектор, поради социалната му роля, количествената му значимост и мултипликационния му ефект върху икономиката и заетостта. В резултат на икономическия растеж и демографското развитие настъпват изменения в жилищното търсене не само като количество, но и като качество, както и в областта на териториалната локализация.

(29) Жилищното строителство, наред с обновяването и модернизацията на наличния фонд, представлява един от секторите на икономиката, в който се влагат значителни инвестиции и който е широко финансиран от частния сектор. Насърчаването на строителството на наемни жилища и на закупуването на основно жилище води до мобилизиране на частния капитал, чийто обем е неколкосткратно по-голям от този на субсидиите. Подпомагането на жилищното строителство има значение не само за жилищната политика или за регионалната политика, но също и за политиката за собствеността. Последният аспект играе все по-голяма роля във връзка с необходимостта, произтичаща от демографските промени, хората да могат до голяма степен сами да посрещат финансовите си нужди дори и на преклонна възраст.

IV. Принципи на устройствената политика за устойчиво териториално развитие на Европейския континент

(30) По отношение на концепцията за устойчиво устройство и развитие на територията на Съвета на Европа трябва да бъдат взети предвид следните принципи:

1. Насърчаване на териториалното сближаване чрез балансирано социално-икономическо развитие и подобряване на конкурентоспособността

(31) Решенията и инвестициите с териториален ефект трябва да се ориентират към полицентричен модел на развитие, както на европейско, така и на национално и регионално ниво. Това предполага подобряване на привлекателността за икономически инвестиции на големите европейски градове и градовете-”порти”, а също и увеличаване на привлекателността на структурно слабите региони. Това важи по-конкретно за районите с остарели индустриални производства и за селските райони. За тази цел регионите и общините трябва да могат да провеждат на практика активна устройствена политика. Условието за това са наличието на демократично узаконени териториални власти и на висок стандарт на административните практики и прилаганата политика, както и на засилено включване на жителите и социалните групи в устройствения процес.

2. Създаване на импулси за развитие, породени от градските функции и подобряването на връзките между градовете и селата

(32) Градските системи и функции, включително и тези на малките и средно големите градове в селските райони, трябва да се развиват така, че да улесняват достъпа на селските райони до градските функции. Създаването и укрепването на селищните мрежи подобрява взаимното им допълване, увеличава синергичните ефекти и икономииите “от мащаба”, насърчава специализацията и генерира ползи чрез икономическата конкуренция, при избягване на всякакви подводни камъни.

(33) Партньорството между града и селото ще играе все по-важна роля и специално за създаването на балансирана структура на селищната мрежа, за развитието на мрежите на обществения транспорт, за съживяването и разнообразяването на икономиката на селските райони, за увеличаването на производителността на различните видове инфраструктура, за развитието на зоните за отдих на градското население, за опазването и валоризирането на природното и културното наследство. Условието за ефикасно партньорство между града и селото почиват на доброто и равнопоставено сътрудничество между териториалните общности.

3. Създаване на по-балансираны условия за транспортен достъп

(34) Бързо трябва да се реализира общоевропейската транспортна мрежа като необходимо условие за по-добрата макропространствена достъпност в рамките на Европейския континент (Вж. § 20). Постигнатите договорености по отношение на проектирането на мрежите би трябвало, в случай на нужда, да бъдат проверени и допълнени от гледна точка на териториалноустройственото планиране.

(35) Политиката на балансирано регионално развитие и устройство трябва да осигурява по-добра взаимовръзка на малките и средно големите градове, както и на селските райони и островните територии с транспортните центрове (ж.п.

гари, автомагистрали, пристанища, летища, интермодални центрове) и изграждане на липсващите междурегионални връзки. Транспортната достъпност на регионално ниво трябва да се подобри чрез изграждане на липсващите звена между регионите. Поради непрекъснатото увеличаване на транспортните потоци е необходимо да се разработят интегрирани стратегии, в които да се предвиди съвместяване на различните видове транспорт и териториалноустройствените цели. За тази цел трябва да се има предвид, че най-малко въздействие върху околната среда оказват ж.п., речния и морския транспорт.

4. Развитие на достъпа до информация и знания

(36) Появата на информационното общество понастоящем е най-значимото явление в процесите на пре моделиране на обществото и на териториалните му структури. Специално внимание трябва да се обърне на всички региони, за да им се осигури достъп до информацията, която да не се ограничава по физически или други причини. Наложително е да се модернизират телекомуникационните мрежи и да се намалят тарифите, както и да се насърчи взаимовръзката на национално и регионално ниво между предоставящите информация и потенциалните им потребители, като: технологични паркове, институти за трансфер на технологии, изследователски и образователни центрове. Създаването на регионални бази данни (продукти, ноу-хау, туризъм и др.) трябва да се насърчава, за да се улесни комуникацията между регионите, както и взаимовръзката им с глобалната икономика.

5. Намаляване на посегателствата върху околната среда

(37) Проблемите на околната среда, които могат да се дължат на недостатъчно добрата координация на секторните политики или на местните решения, трябва да бъдат предварително осмислени и предвидени. При тази перспектива териториалноустройствената политика трябва да отделя особено внимание на предпазването от и намаляването на посегателствата върху околната среда, например чрез: използване на природосъобразни технологии в селското и горското стопанство, насърчаване на екологосъобразни транспортни и енергийни системи, възстановяване на пустеещите градски терени и рехабилитация на тяхната среда, предпазване от индустриални злополуки, възстановяване на околната среда в зони, увредени от замърсяващи промишлени производства и стари военни зони, както и контрол на субурбанизацията.

6. Валоризиране и опазване на природните ресурси и природното наследство

(38) Природните ресурси допринасят не само за равновесието на екосистемите, но също и за привлекателността на регионите, за тяхната рекреативна стойност и за стандарта на живот като цяло. Следователно те трябва да бъдат опазвани и валоризирани. Конвенцията за опазване на дивите животни и природната среда в Европа (1979 г.)¹³ и Общоевропейската стратегия за биологичното и ландшафтното разнообразие (1995 г.)¹⁴ трябва да бъдат взети

под внимание в рамките на интегрирана териториалноустройствена политика.

(39) Интегрираните стратегии за управление на водните ресурси¹⁵ трябва да включват опазването на повърхностните и подземните води, контрола над селскостопанската дейност при наторяване и напояване, пречистването на отпадните води и др. Прехвърлянето на води от един в друг район трябва да се предприема само когато местните източници са недостатъчни или неизползваеми, но при икономически обосновани разходи. За да се запази качеството на питейните и подземните води, особено важно е да има съответствие между разширяването на водоснабдителните мрежи и на канализационните мрежи (вкл. и пречиствателните съоръжения).

(40) Освен това териториалноустройственото планиране има за задача да допринесе за възстановяването и защитата на екосистемите, включително и екологичните мрежи, както и влажните зони, които са част от тези мрежи. В този контекст особено внимание трябва да се отдели на чувствителните зони и територии с голяма екологична стойност (влажните зони и др.), които са част от тези мрежи. За постигането на тази цел трябва да се идентифицират различните екологични елементи, като: съседни природни зони, водни ресурси, зони с лечебен климат, изоставени индустриални терени, подлежащи на възстановяване. Всеки от тези елементи изисква съответни адаптирани мерки. Изграждането на интегрирана екологична мрежа на зоните, подлежащи на специална защита в рамките на Европейския съюз и на държавите кандидатки, наречена “Натура 2000”¹⁶, освен в другите мерки, участва и в осъществяването на тази цел. В сътрудничество с Европейската конференция на министрите на околната среда “Околна среда за Европа”, тези мрежи и проблемни зони би трябвало да се развиват в мащаба на цяла Европа.

7. Валоризиране на културното наследство като фактор за развитие

(41) Валоризирането на културното наследство, което увеличава регионалната и местната привлекателност за инвеститорите, за туризма и населението, е важен фактор за икономическото развитие и значително способства за засилване на регионалната идентичност. Териториалното устройство трябва да допринесе за интегрираното управление на културното наследство, възприемано като еволюционен процес за опазване и съхраняване на наследството, при отчитане на нуждите на съвременното общество. Школите и теченията в областта на изкуството са оставили своите паметници и следи в много страни (например Пътят на Възраждането, Пътят на Реформацията и Контрареформацията, Венецианският път, Византийският път, Отоманският път, Пътят на “Ханзата” и Пътят на викингите, Пътят на Новото изкуство, пътищата на Модерното изкуство). Тяхното идентифициране и изработването на общи концепции за съхраняването, реставрацията и използването им могат да бъдат задача на “Програмата за големите културни маршрути”. Освен това в културните маршрути може да се включат и някои по-значими свидетелства за индустриалната и социалната история на Европа и по този начин да бъдат запазени за идните поколения. Тук не става въпрос само за миналото, но също и за постигането на хармония и творчество в пространствените връзки между съвременната архитектурата и градоустройство и старото наследство.

(42) В много държави членки са налице множество елементи на културното и историческото наследство, които - поради исторически движения и събития или поради промяна на границите - са част от наследството не само на една, а на няколко нации и религиозни групи (някои от които понастоящем не обитават съответните райони). Териториалноустройственото планиране трябва да допринася за опазването и съхраняването на паметта на всички националности и религиозни групи, чрез валоризиране на специфичното културно наследство.

8. Развитие на енергийните ресурси при поддържане на сигурността

(43) Териториалното устройство трябва да насърчава използването на възобновимите енергийни източници като екологосъобразни системи и да допълва мрежите за пренос на енергия на общоевропейско ниво. То трябва по-конкретно да насърчава развитието на мрежите за пренос на енергоносители (нефт и газ) от районите на Северно море, на Каспийско море и от Източна Русия към Европа.

(44) Предвид повишеното енергопотребление на някои национални икономики, приоритет трябва да се даде на по-ефикасното използване на наличните енергийни ресурси и съоръжения. За тази цел трябва да се подобри енергийната ефективност на традиционните топлоцентрали с цел намаляване на атмосферното замърсяване и глобалното затопляне.

(45) Трябва да се повиши сигурността на старите атомни централи. Освен това на Европейския континент има много атомни централи, чийто жизнен цикъл изтича през следващите десетилетия и те трябва да бъдат санирани. Това ще създаде нови задачи за териториалното устройство.

9. Развитие на качествен и устойчив туризъм

(46) Териториалното устройство трябва да бъде насочено към използването на възможностите за развитие, произтичащи от туризма и в частност в случаите на проблемните райони. Трябва приоритетно да се развиват качествени и устойчиви форми на туризъм. В този контекст политиките на териториално и градско развитие ще играят особено важна роля. Необходимо е задълбочено познаване на екосистемите и праговете на туристическо натоварване върху територията, както и използването на нови инструменти и процедури за управление и обществен контрол (регионална оценка на въздействията). Формите на "мек" туризъм, както и на екотуризм, адаптирани към местните и регионалните условия, за много региони представляват значителен икономически потенциал, който трябва да се използва в бъдеще.

10. Превантивно ограничаване на последствията от природните бедствия

(47) В Европа природните бедствия (земетресения, урагани, наводнения, лавини, горски пожари, свлачища и др.) ежегодно причиняват значителни щети с тежки последствия за живота и здравето на хората, за икономиката, за градските структури и за ландшафта. В рамките на териториалноустройственото планиране би трябвало да се набележат превантивни мерки, за да се ограничи

обхватът на щетите и да се намали уязвимостта на селищната структура. Подобни мерки обхващат например предназначението на терените и строителството.

V. Устройствени мерки, свързани с някои специфични територии на Европейския континент

(48) Освен принципите на политиката за устойчиво териториално устройство се предлагат и някои подробни устройствени мерки, свързани с европейския културен ландшафт, а също и особени мерки, визиращи балансирано и устойчиво регионално развитие на някои специфични територии на Европейския континент. По своето естество тези пространства носят отпечатъка на висока степен на разнообразие и отчасти се препокриват. Определянето на това каква устройствена мярка да бъде приложена, а също и каква приоритетност да ѝ бъде дадена, е решение, което трябва да се вземе от съответните страни.

1. Културни ландшафти

(49) Европа е съставена от множество културни ландшафти. Те са свидетелства за миналите и сегашните взаимодействия на човека със заобикалящата го среда. Развитието на техниката в областта на селскостопанското, горскостопанското и промишленото производство, както и настъпилите промени в областта на градоустройството, транспорта, инфраструктурата, туризма и дейностите на отдиха, водят до бърза промяна на европейските културни ландшафти, което може да доведе до влошаване на тяхното качество. Това се отнася не само до ландшафтите с голяма природна стойност, но и до всички други категории природни ландшафти, особено до тези в градската среда.

(50) Устройствената политика може да допринесе за опазването на ландшафтите, за тяхното управление и устройство чрез съответни мерки и чрез по-добро взаимодействие на различните секторни политики относно пространственото им въздействие. Сред мерките, подходящи за опазването на ландшафтите, фигурират:

- включване на ландшафтното устройство в териториалното устройство и в секторните политики (като икономика, селско стопанство, инфраструктура и градско развитие, култура, околна среда, социална и икономическа политика), всяка от които има пряк или непряк ефект върху развитието на ландшафта,
- изследване и обща оценка на различните видове ландшафт, анализ на техните характеристики, на екосистемите в тях, на влиянията, на които те са подложени, а също и на настъпилите в резултат на това промени; определяне и прилагане на целите, свързани с качеството на ландшафта,
- изработване на интегрирана политика, насочена към опазването, управлението и устройството на ландшафта,
- отчитане на ландшафтното устройство в международните програми,
- засилване на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество в областта на ландшафтното устройство, обмен на опит,

- изследователски проекти, като особено се наблегне на участието в тях на местните и регионалните власти,
- насърчаване на съпричастността на обществеността, на частни организации и местни власти към стойността на ландшафта, към икономическото му значение, както и към възможностите за неговото съхраняване и развитие,
 - включване на ландшафтното устройство в многоцелеви програми за обучение и интердисциплинарни програми.¹⁷

2. Градски зони

(51) В рамките на основната цел за полицентрично развитие на европейските градски системи се предлагат и допълнителни мерки, освен тази за засилването на икономическия потенциал с оглед постигане на устойчиво развитие в градовете и урбанизираните зони:

- разработване на стратегии, адаптирани към местните условия, с цел да се овладеят последиците от икономическото реструктуриране;
- контрол върху пространственото разширяване на градовете: ограничаване на тенденциите към субурбанизация при определянето на терени за строителство в градовете; предоставяне на строителни парцели, които са разположени между селищата; използване на техники на строителство, които икономисват терени; предоставяне на строителни терени в близост до кръстопътища и гари; политика на развитие на централните градски квартали; повишаване на жизнения стандарт в градските зони, включително и чрез запазване на съществуващи и създаване на нови зелени площи и екосистеми;
- обновяване на депресивните градски зони и смесване на функции и на социални групи в рамките на градската структура, особено в големите градове, където се появяват зони на социална сегрегация;
- внимателно управление на градските екосистеми, особено що се отнася до водата, енергията, отпадъците и шума;
- развитие на ефикасни и екологосъобразни средства за транспорт, което да доведе до устойчива мобилност;
- създаване на междуобщински органи на планиране с цел координация на устройството на различните градове и общини;
- опазване и валоризиране на културното наследство;
- развитие на селищните мрежи.

(52) Градовете от новите държави – членки на Съвета на Европа, трябва да се справят с редица специфични предизвикателства, като: финансиране на жилищното строителство, поддържане и обновяване на жилищния фонд, особено що се отнася до обновяването и адаптирането му към новите нужди (увеличаване броя на автомобилите, повишено търсене на качествена архитектура, необходимост от повишаване на енергийната ефективност). Зараждащите се тенденции на субурбанизация и на сегрегация, като резултат от повишеното търсене на жилищна собственост, могат да бъдат смекчени чрез достатъчно предлагане на строителни терени в големите градове.

3. Селски райони

(53) За да се осигури самостоятелно развитие на селските райони, като място за обитаване, стопанска дейност, рекреация и като природно пространство, в допълнение към принципите, се предлагат следните мерки:

- засилване на териториалноустройствената политика с цел поддържане на равновесие между многото динамични процеси, които влияят върху селските зони (разнообразяване на трудовата заетост, промени в селскостопанското производство, залесяване, туризъм, природозащита);
- съхраняване и валоризиране на ендегенните ресурси на селските райони, за да се разнообрази икономическата основа и да се постигне мобилизиране на населението и икономическите субекти;
- засилване на ролята на малките и средно големите градове, както и на някои по-значими села, като центрове за предоставяне на услуги в селските райони и за разкриване на малки и средни предприятия;
- увеличаване на транспортната достъпност до селските райони: в частност до малките и средно големи градове, както и до по-големите села;
- подобряване на условията на живот на жителите в селските райони и повишаване на тяхната привлекателност за някои групи население, а именно младите хора и пенсионерите; това изисква по-активна роля на предприятията, занимаващи се със селско и горско стопанство и минно дело, валоризиране на природното и културното наследство, премахване на уврежданията на околната среда, доизграждане на инфраструктурата и предоставяне на нови услуги, особено в областта на туризма;
- усъвършенстване на предлагането и маркетинга на произведените в районите висококачествени продукти на селското стопанство, горското стопанство и занаятчийството;
- насърчаване на целесъобразното земеползване от предприятията, занимаващи се със селско и горско стопанство, адаптирано към местните условия и допринасящо за съхраняване на биологичното разнообразие и традиционния ландшафт; компенсиране, в случай на разминаване, на интересите между селскостопанските и горскостопанските производства от една страна и опазването на природата и поддържането на ландшафта от друга;
- насърчаване, в рамките на разнообразяването на икономическата база, разкриването на нови работни места за висококвалифицирани специалисти.

(54) В различни държави – членки на Съвета на Европа, селското население все още съставлява значителна част от населението. Необходима е силна политика за развитие на селата, за да се попречи на нежелателните миграционни потоци. Целта на тази политика е да разнообрази структурите на заетост в селските райони и да установи ново партньорство между селото и града. В това отношение би било добре да се развие преработвателната промишленост на селскостопански продукти, както и други възможности за трудова заетост (напр. туризъм) в рамките на частната инициатива. Селските райони в зоните с езера и архипелази се сблъскват с подобни проблеми и също изискват подобно сътрудничество и обмен на опит.¹⁸

4. Планински райони

(55) Планинските райони представляват изключителен потенциал за Европа и изпълняват многобройни екологични, икономически, социални, културни и земеделски функции. Териториалното устройство трябва да обърне специално внимание на защитата и развитието на планинските райони. Парламентарната асамблея и Конгресът на местните и регионални власти в Европа отдават особено голямо значение на планинските райони¹⁹ в рамките на Стратегията за социално сближаване.

(56) Многобройните териториалноустройствени мерки за градските и селските райони са в същата степен валидни и за планинските райони. Интегрираната политика за планинските райони трябва да бъде особено важна част от европейската териториалноустройствена политика и задължително да налага мерки за икономическо и социално развитие, за опазване и управление на природните ресурси, както и за съхраняване на местните традиции и култури. Тази политика трябва да отчита и факта, че планинските райони – освен разнообразието си, което трябва да се съхрани и насърчи – имат и други общи проблеми от икономическо, социално и екологично естество, заради природните условия (надморска височина, релеф, климат). Тя трябва да държи сметка и за това, че състоянието на околната среда в планинските райони е не само задължение, но и възможност за живеещото в тях население и че е необходимо да се намери точният баланс между социално-икономическото им развитие и опазването на околната среда. Интегрираната политика трябва да отчита и граничния характер на някои планински райони и необходимостта от прилагането на взаимнообвързани политики от двете страни на границата. Конвенцията от Залцбург от 1991 г. за опазването на Алпите и Общоевропейската стратегия за биологичното и ландшафтното разнообразие съдържат всички важни принципи за устойчиво териториално устройство на планинските райони.

(57) Териториалното устройство на планинските райони – като координираща дейност – трябва да обърне внимание на специфичните условия в планинските райони и на различните секторни политики, като:

- икономическите политики, които трябва да допринесат за разнообразяването и увеличаването на броя на дейностите, занаятите и малките и средните предприятия, както и за сътрудничеството между тях;
- селското и горското стопанство, където маркетинговите дейности би трябвало да бъдат засилени, а политиката за развитие да се базира върху качествени продукти; инициативите за управление на селското и горското стопанство, които допринасят за опазването и управлението на околната среда, трябва да бъдат насърчавани, а също да се стимулира устойчивото опазване, развитие и използване на горите;
- инициативите, които могат да допринесат за развитието на качествен туризъм, съобразен с природната, икономическата, социалната, културната и архитектурно-историческата планинска среда, също трябва да бъдат насърчавани и подкрепяни;
- качеството на предоставяните обществени услуги в планинските райони не трябва да бъде по-ниско от това за останалата територия;

- развитие на ж.п. транспорта за нуждите на международния транзит и междурегионалния трафик;
- устойчиво опазване и управление на почвите, водите и въздуха, на ландшафта и увредените зони, опазване на фауната и флората и на техните местообитания и, при необходимост, тяхната рехабилитация;
- опазване и насърчаване на идентичността на населението в планинските райони, както и на разнообразието и богатството на тяхното културно наследство.

5. Крайбрежни и островни райони

(58) Крайбрежните райони в Европа далеч не са само зони с чувствително природно наследство. В същото време те са важни за стопанската и търговската дейност, приоритетни зони за разполагане на промишлени и енергопреработвателни дейности, отправни пунктове за експлоатация на морските и подводните ресурси и зони, които са особено привлекателни за масовия туризъм.

(59) Тъй като многофункционалността, концентрирана върху една относително тясна крайбрежна ивица, би могла да породи многобройни конфликти, интегрираната териториалноустройствена политика за крайбрежните зони се явява необходимо условие за осигуряване на устойчивия характер както на крайбрежните ивици, така и на техния хинтерланд*. Концепцията за интегрирано управление на крайбрежните зони трябва да отчита взаимодействието между икономическите и социалните дейности и търсенето на природни ресурси в тези крайбрежни ивици и по този начин да подпомогне инвестиционните процеси. Трансграничното и транснационалното сътрудничество между морските пространства има особено голямо значение.

(60) Повечето острови, въпреки големите различия от гледна точка на географско положение и ниво на развитие, се сблъскват с допълнителни проблеми в развитието си поради ограничените си ресурси и транспортна достъпност. Устойчивото развитие на островните региони е в тясна зависимост от стратегията за интегриране в международните и европейските пазари, която запазва местната идентичност и баланса между икономическата ефективност, социалната справедливост и опазването на околната среда. Следните елементи са от особено значение за устойчивото развитие:

- разнообразяване на възможностите за трудова заетост чрез валоризиране на ендегенните ресурси и развитие на услугите, особено за островите, които са силно зависими от туризма; приоритетно трябва да се насърчава постоянната трудова заетост;
- подобряване качеството на природната среда, като стратегически елемент на местната идентичност и конкурентоспособността в регионален и международен контекст; в този контекст трябва да се обърне внимание на промишлените дейности в островните държави, чиито трансгранични влияния могат да влошат качеството на природната среда на островите и в частност тези от региона на Средиземно море;

* „хинтерланд” - тил, вътрешност на територия

- развитие на нововъведения в областта на управлението на водите, енергията и отпадъците, отчитащи недостига на местни ресурси и особено чувствителната околна среда;
- подобряване на транспортните връзки с континента и между островите.

6. Еврокоридори

(61) От голямо значение са икономическите стимули, предоставяни на регионално и местно ниво като инвестиции в областта на транспорта и еврокоридорите. От гледна точка на териториалноустройствената политика еврокоридорите не трябва да бъдат считани единствено като елементи на по-високо ниво на транспортната инфраструктура. Тяхната взаимовръзка с градските структури, регионалната икономика и регионалните транспортни мрежи, както и императивите за опазване на околната среда и ландшафта, също трябва да бъдат взети предвид. Развитието на големите транспортни инфраструктурни мрежи не трябва да се предприема без оценка на тяхното пряко или непряко въздействие върху територията. За да се намалят техните негативни въздействия и да се оценят в териториален аспект положителните им въздействия, териториалното устройство трябва да набележи някои структурни мерки. Тези мерки трябва да включват: оценки за въздействието върху околната среда и територията при изработването на планове, програми и проекти, координация на регионалните с големите инфраструктурни мрежи, широкомащабно ландшафтно устройство, опазване на защитените територии, а също и линейно прегрупиране на пътища, ж.п. линии и плавателни пътища.

(62) Особено важни, от гледна точка на териториалноустройствената политика, са транспортните възли (кръстопътища на автомагистрала, големи гари, терминални центрове за товаро-разтоварни дейности, големи вътрешни летища и пристанища). Техните въздействия засягат не само близката околна среда, но и целия регион. Необходимо е за в бъдеще да се отчита взаимодействието между транспортните инфраструктурни мрежи и градските структури в контекста на усилията за интеграция между териториалноустройствената политика и транспортната политика. Вземането под внимание на ролята на еврокоридорите за развитието на териториите, а също и за урбанистичното и икономическото развитие, както и за географското разпределение на населението, може да доведе в рамките на интегрираното планиране до значителна добавена стойност в социалната и икономическата област и в тази на опазването на околната среда.

7. Речни басейни и алувиални долини

(63) Речните басейни и алувиалните долини са едно особено предизвикателство за териториалното устройство, тъй като те са концентрирани върху една относително тясна териториална ивица. Те се характеризират едновременно с големи и особено ценни природни елементи (водни течения, влажни зони с богати и изложени на риск екосистеми, ландшафт с висока екологична стойност и др.), а също и интензивни и разнообразни човешки дейности: промишлени и градски съсредоточия, транспортна инфраструктура и товаропотоци, производство на електроенергия във водноелектрически и атомни централи, добив на пясък и чакъл, промяна на водни течения, дренажи,

дейности и съоръжения за отдих и др. Твърде скромни все още са приносите на териториалното устройство за намаляване на периодичните наводнения в много европейски речни системи. В тази област е важно да се вземе предвид целият воден басейн. По този начин ще могат да се намалят икономическите щети.

(64) Конфликтите между различните функции трябва да бъдат предвиждани и смекчавани чрез интегрирано териториалноустройствено планиране, чиито по-значими елементи са следните:

- опазване на особено уязвимите екосистеми;
- по-устойчиво управление на водните системи от целия воден басейн, като се отделя особено внимание на количествата вода и се държи сметка за капацитета на задържане, проникване и съпротивление на коритото на основното водно течение и неговите притоци;
- интегриране на управлението на водната система и целия воден басейн в териториалноустройственото планиране на различни нива;
- ограничаване на териториалното разширяване на градските зони към зони с екологична стойност и към такива, които са застрашени от наводнения;
- превантивна защита от наводнения чрез насърчаване на сътрудничеството в областта на интегрираното устойчиво управление на транснационалните и трансграничните водни басейни;
- изготвяне на програми за опазване на малкия брой естествени и полуестествени реки, които все още съществуват в Европа и особено в новите държави членки.

8. Зони на реконверсия

(65) Глобализацията на икономиката в Европа води до бързо остаряване на много клонове на промишлеността, до закриване и реконверсия на промишлени зони. Развитието на Стратегията за сигурност и намаляване на отбранителния наличен състав в цяла Европа води до изоставяне на терените, използвани за военни цели, които също трябва да бъдат възстановени и използвани за други цели. Териториалното устройство си поставя за задача да възстанови околната среда на старите промишлени и военни зони и да смени предназначението им, за да намали използването на нови зони, което е по-неблагоприятно за околната среда. Подходящо е за тези зони да се прилагат набелязаните градоустройствени мерки, за да се създаде благоприятна среда за привличане на инвеститорите. Разнообразяването на икономиката трябва да се насърчава чрез следните мерки:

- възстановяване на околната среда в зоните, които са били увредени от замърсяващи промишлени производства;
- възобновяване на градовете в промишлените райони, най-вече чрез предоставяне на услуги, отстраняване на промишлените замърсявания и подобряване на градската среда;
- преквалификация и обучение на работниците, останали без работа;
- изграждане на технополиси и технологични центрове с цел подпомагане трансфера на технологии и създаване на нови високотехнологични предприятия;
- подобряване на развитието на информационни и телекомуникационни технологии и достъпа до тях;

- организиране на междурегионално и транснационално сътрудничество, за да се намали изолацията и да се породят нови инициативи и нови тласъци на икономически растеж.

9. Гранични райони

(66) Благодарение на активните действия на държавите, регионите и общините, през последните десетилетия между държавите, които са по-стари членки на Съвета на Европа, се постигна значително развитие на трансграничното сътрудничество в областта на териториалното устройство. В новите държави членки трансграничното сътрудничество е особено предизвикателство, при положение че там границите бяха затворени в продължение на много десетилетия, че се появиха нови граници и че граничните райони бяха силно маргинализирани. Развитието на трансграничното сътрудничество е особено важна предпоставка за икономическото развитие на граничните райони и за осигуряване на политическо и социално сближаване, след като голям брой малцинства живеят от двете страни на дадена граница. Около 140 еврорегиона бяха създадени на територията на целия Европейски континент. Тяхната дейност поставя основите на трансграничното сътрудничество.

(67) Специфичните задачи на териториалното устройство и на трансграничното сътрудничество в граничните райони се състоят в изработването на съвместен трансграничен подход, който приема формата на структурни схеми и общи трансгранични планове. Този подход трябва да се основава на задълбочени изследвания на цялата мрежа от функционални връзки на територията на съответните гранични райони и да е насочен към хомогенно развитие на териториите, разположени от двете страни на границата. При тази перспектива особено внимание трябва да се отдели на:

- развитието на трансграничните инфраструктурни мрежи и транспортни и телекомуникационни услуги;
- трансграничното опазване и устойчиво използване на природните ресурси (особено в случаите на планинските райони, крайбрежните зони, горите, влажните зони и др.);
- намиране на трансграничното измерение на предоставянето на услуги от обществения и частен сектор;
- съгласуваното териториално устройство на агломерациите, градовете и зоните за обитаване на трансграничните етнически общности;
- организирането на зони за трансгранична трудова заетост;
- борбата с трансграничното замърсяване.

VI. Засилване на сътрудничеството между държавите членки и участието на регионите, общините и населението

1. Възможности за изработване на концепция за териториално устройство, насочено към развитието на Европейския континент

(68) Териториалното устройство е политика на сътрудничество и участие. "Ръководните принципи" служат като основа за оценка на подходящите мерки и проекти по отношение на териториалното устройство и засягат много страни.

Голямото разнообразие от структурни и териториални мерки в рамките на териториално-устройствената политика създава необходимост от интердисциплинарна интеграция и сътрудничество между съответните политически и административни инстанции. Тяхната функция се състои в осигуряването на рамка за транснационалните, междурегионалните и междуселищните решения, в преодоляване на противоречията и увеличаване на синергетичните ефекти. Дългосрочни и мащабни концепции, които надхвърлят държавните граници, трябва да осигуряват интегрирано и перспективно представяне на териториите и да служат като ориентир за индивидуалните мерки и проекти. Това е особено важно за новите държави - членки на Съвета на Европа, тъй като понастоящем в тях конкретното развитие протича на базата на проекти с местно значение, които все още не са интегрирани в по-широка рамка на развитие и за които не са направени достатъчно консултации с населението и местните власти.

2. Развитие на дейности на сътрудничество в европейски мащаб на базата на “Ръководните принципи”

(69) В определени европейски части вече се провеждат първите експерименти за развитие на дейности на сътрудничество в областта на териториалното устройство. Приемането на Схемата за развитие на пространството на Европейската общност (SDEC) представлява важна крачка от страна на държавите – членки на Европейския съюз, в посока към бъдещото им сътрудничество. В региона на Прибалтика Конференцията на министрите, отговарящи за териториалното устройство, препоръча редица действия за прилагането на “Визията VASAB 2010”. Чрез проекта “VASAB 2010 плюс”, виждането за териториалното устройство се актуализира на базата на опита и редица нови идеи; тя се превърна в програма за действие за териториалното развитие на региона. По този начин се изработиха приоритети за програма за развитие на инициативата на Европейската общност INTERREG III B за периода 2002-2006 г. и ключови проекти. На територията, включваща Централна Европа-Дунав-Адриатика-Югоизточна Европа (пространството CADSES), също започна тясно сътрудничество в областта на териториалното устройство. Справочният документ е докладът “Стратегии за интегрирано териториално устройство” (VISION PLANET), представен от група експерти. В средносрочен план всички държави – членки на Съвета на Европа, като например държавите от региона на Черно море и Кавказките страни, трябва да бъдат включени в транснационалното и междурегионалното сътрудничество.

(70) Сътрудничеството в областта на териториалното устройство между международните организации, по-конкретно между институциите на Съвета на Европа и Европейския съюз (ЕС), трябва да бъде засилено. По време на срещата на министрите от ЕС, отговарящи за териториалното устройство, в Тампере (Финландия, октомври 1999 г.), държавите – членки на ЕС и Европейската комисия, предложиха засилване на политическото и техническото сътрудничество с държавите кандидатки и с тези, които не са членки, но граничат с тях. Това предложение при всички случаи ще бъде добре прието.

(71) В съгласие със съществуващите органи за сътрудничество в областта на териториално-устройственото планиране се прие, че е за предпочитане да се

процедира стъпка по стъпка при развитие на дейностите за сътрудничество, като се опираме върху съществуващите органи за сътрудничество и техния опит и използваме техния специфичен потенциал. Така в рамките на програмата INTERREG на ЕС се създадоха транснационални пространства за сътрудничество (Алпийско, АРХИМЕД, Атлантическо, CADSES, Отвъдморско, на Северната периферия, Северно море, Северозападна Европа, Балтийско море, Югозападна Европа и Западно Средиземноморие), които включват по-голямата част от държавите – членки на Съвета на Европа. Така предложените европейски проекти трябва да послужат не само за прилагане на Схемата за развитие на пространството на Европейската общност, но също и на “Ръководните принципи”.

(72) Чрез програмите PHARE, TACIS, MEDA, SAPARD и ISPA, Европейският съюз (ЕС) подкрепя териториалното развитие и на трети страни. ЕС трябва да формулира предложенията по такъв начин, че да координира INTERREG III с тези програми и да улеснява транснационалното, трансрегионалното и трансграничното сътрудничество между регионите на Европейската общност и регионите на другите страни.

(73) Събирането на сравнима и регионализирана информация за територията по-конкретно на новите държави членки е особено важно като първа крачка към транснационалното и трансграничното сътрудничество. На тази база могат да се изработят сравнителни анализи за тенденциите на териториалното развитие (мониторинг) на всички държави – членки на Съвета на Европа. Освен количествени показатели, териториалното наблюдение би трябвало да съдържа и качествена информация, особено за ендегенните ресурси и регионалните потенциали. Подходът трябва да бъде възможно най-прагматичен, включващ техническа организация или експертна група във всяка държава членка. Ежегодно ще се осъществяват анализи на тенденциите по ограничен брой теми и сравнителен синтез. Комисията за икономическо развитие на Европа (към ООН) и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие вече положиха основите по същество в тази област и те трябва да се развиват.

(74) От друга страна териториалноустройствените проекти могат да бъдат подпомогани и от някои международни финансови институции: Световната банка, Банката за развитие на Съвета на Европа, Европейската банка за възстановяване и развитие, Европейската инвестиционна банка биха могли да се включат по-активно в дейностите по европейското сътрудничество в областта на териториалното устройство.

3. Хоризонтално сътрудничество

(75) При изработването териториалноустройствените проекти е особено важно да е налице и хоризонтално сътрудничество със секторните политики, които имат силни въздействия върху територията (например транспортната политика, селскостопанската политика, политиката за опазване на околната среда). За да се оценят по-добре, на този ранен етап, макропространствените въздействия на секторните политики, могат да се използват процедури като “регионална оценка на въздействията”, прилагани в някои страни при големите инфраструктурни проекти. Особено важна задача на хоризонталното

сътрудничество е трансграничната координация в областта на проектите за развитие между държавите – членки на Съвета на Европа, включително и между техните териториални общности.

(76) Хоризонталното сътрудничество не се свързва само със секторните политики в областта на инфраструктурата, но също и с икономическата, финансовата и социална политика, взети заедно. В тези решаващи области различните териториални условия и териториални въздействия също трябва да бъдат взети предвид при осъществяването на техните програми и мерки.

4. Вертикална координация

(77) В териториалноустройствената политика на европейската територия е особено важно сътрудничеството между различните административни нива. Тя трябва да бъде организирана по такъв начин, че регионалните/местните власти да адаптират териториалното си устройство към мерките, взети на по-високо ниво, а националното ниво да адаптира своите собствени решения към плановете и проектите, предложени на регионално/местното ниво (принципа на реципрочността).

(78) Докато на национално ниво работата се концентрира основно върху структурните цели с транснационално, национално и междурегионално значение, регионалното ниво в сътрудничество с местните власти трябва да осигури устойчиво и взаимнообвързано развитие на територията.

(79) Принципите на субсидиарността и реципрочността в териториалноустройственото планиране могат да имат положително въздействие само ако е осъществен трансфер на компетенции на регионалното ниво. Регионалните и местните власти – по смисъла на Европейската харта за местното самоуправление и проекта на Европейска харта за регионалното самоуправление – имат големи отговорности в областта на териториалното устройство. Всички нива трябва да действат съвместно, за да се осигури устойчиво териториално развитие.

(80) Прилагането на принципите за субсидиарността и реципрочността е от голямо значение за всички държави членки. Докато в по-голямата част от старите държави – членки на Съвета на Европа, регионализацията е напреднала значително през изминалите десетилетия, въвеждането на регионални инстанции в новите държави членки е в началото си. За преодоляване на териториалната поляризация в икономическото развитие и на нарастването на междурегионалните различия в новите държави членки, е необходимо засилване на регионалното ниво в рамките на политико-административна система, което е решаващо условие за по-балансирано и трайно регионално развитие. Напредъкът на въвеждането на регионалните структури в тези страни трябва да бъде съпроводен с трансфер на компетенции, включително и на компетенции в областта на териториалното устройство.

(81) Развитието на сътрудничеството, и в частност между регионите и градовете от старите и новите държави – членки на Съвета на Европа, например под формата на побратимяване, може да се окаже много полезно. Новите

държави – членки на Съвета на Европа, също имат голям опит в областта на териториалното устройство. Техният опит обаче все още е ограничен по отношение на начина, по който пазарните сили моделират процесите на териториалното развитие, както и на предизвикателствата пред транснационалното териториално устройство и свързаните с него процедури за постигане на консенсус. Трансферът на ноу-хау и техническа помощ към инстанциите, занимаващи се с териториално устройство в страните от Централна и Източна Европа, би трябвало да се организира систематично, като неразделна част от сътрудничеството между Изтока и Запада. Приоритетно трябва да се организира програма за обучение в тази област.

5. Ефективно участие на обществото в процесите на териториалноустройствено планиране

(82) Европейската харта за териториалноустройствено планиране още през 1983 г. акцентира върху необходимостта от активно участие на населението в процеса на териториалноустройственото планиране. Изминалите години потвърдиха тази необходимост. Освен участието на населението в местни, регионални и надрегионални проекти, е необходимо също и участието на европейското общество и социално-икономическите субекти, например посредством различни неправителствени организации. Тяхното включване на един по-ранен етап допринася за увеличаване шансовете за успех на този процес на планиране и за избягване на непродуктивни инвестиции. Консенсусът в обществото е много важен не само за успеха на местните и регионалните инициативи; той създава също и динамична среда за външните инвеститори и икономически субекти. Чрез участието на младите хора в процеса на планиране нарастват и шансовете населението да се заинтересува от териториалноустройственото планиране на своя регион и да се включи ефикасно и новаторски в този процес. Това е и решаващо условие за приемането на “европейската идея” от населението.

Перспективи

(83) Териториалната интеграция на Европа е постоянен процес, който се извършва стъпка по стъпка и при който ключова роля играе сътрудничеството между държавите – членки на Съвета на Европа и особено между европейските региони и общини. **“Ръководните принципи”**, в качеството си на визия за интеграцията на Европа, представляват отправен политически документ за многобройните действия и инициативи в областта на териториалното устройство на Европейския континент и в частност на транснационалното и международното сътрудничество. Политическите дейности в областта на териториалното устройство на Европейската конференция на министрите, отговарящи за териториалното устройство (СЕМАТ), са важно условие за постигането на хармонична интеграция на Европейския континент, доколкото те привличат вниманието върху териториалното измерение на политиката на социално сближаване на Съвета на Европа. **“Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент”** и отчитането им при вземането на решения, свързани с териториалното устройство, трябва да допринесат за улесняване на сътрудничеството в цяла Европа и за създаване на по-уравновесена и по-устойчива в регионален аспект Европа.

Карта 1: Държави – членки на Съвета на Европа

- Държави – членки на Съвета на Европа
- Държави – кандидати за членство в Съвета на Европа
- Други страни

Карта 2: Трансевропейски транспортни мрежи и общоевропейски транспортни коридори и зони

 Държави – членки на Съвета на Европа
 Други страни

Трансевропейска транспортна мрежа

Съществуваща В проект
  пътища
  ж.п.

Общеевропейски транспортни коридори

I Хелзинки-Талин-Рига-Каунас-Варшава
 Клон А: Рига-Калининград-Гданск
 II Берлин-Варшава-Минск-Москва-Нижни Новгород
 III Берлин/Дрезден-Вроцлав-Катовице-Краков-Лвов-Киев
 IV Дрезден/Нюрнберг-Прага-Виена/Братислава-Дьор-Будапеща-Арад-Крайова/Констанца-София-Солун/Пловдив-Истанбул
 V Венеция-Триест/Копер-Любляна-Марибор-словенско/унгарска граница-Будапеща-унгарско/украинска граница-Ужгород-Лвов (Киев)
 Клон А: Братислава-Злин-Кошице-Ужгород
 Клон В: Риека-Загреб-хърв./унг. граница-Будапеща

VI Клон С: Плоче-Сараево-Осиек-Будапеща
 Гданск-Катовице-Злин
 Клон А: Грудзиадз-Познан
 Клон В: Катовице-Острова-Коридор IV
 VII Дурас-Тирана-Скопие-София-Пловдив-Бургас-Варна
 VIII Дунав
 IX Хелзинки-Санкт-Петербург-Москва/Псков-Киев
 Любашевска-Кишинев-Букурещ-Димитровград-Александруполис
 Клон А: Любашевска-Одеса
 Клон В: Киев-Минск-Вилнюс-Каунас
 Клайпеда/Калининград
 X Залцбург-Вилах-Любляна-Загреб-Белград-Ниш-Скопие-Солун
 Клон А: Грац-Марибор-Загреб
 Клон В: Белград-Нови сад-Будапеща
 Клон С: Ниш-София-Будапеща
 Клон D: Битоля-Флорина-Виа Игнация-Игуменица

Общеевропейски транспортни зони

 Баренцова евроарка
 Черноморски басейн
 Средиземноморски басейн
 Адриатическо/Йонийско море

Карта 3: Социално сближаване в Европа

Социалното сближаване в Европа е представено чрез Индекса за човешко развитие във всички държави - членки на ООН, изработен от Програмата на ООН за развитие през 1999 г.

Индексът за човешко развитие (от 0 до 1) се основава на три равностойни показателя:

- Продължителност на живота
- Посещаемост на училищата
- Стандарт на живот

Зоните с по-ниски стойности на Индекса се характеризират с по-кратка продължителност на живота, по-ниско равнище на посещаване на училищата и по-ниски доходи на глава от населението. В другите региони, различията в развитието в Европа произтичат главно от различията в равнището на доходите и отчасти от продължителността на живота.

	под 0.73
	от 0.73 до 0.8
	от 0.8 до 0.87
	над 0.87
	няма данни

**Карта 4: Инициатива на Европейския съюз INTERREG III B:
Пространство за сътрудничество CADSES –
Централна Европа, Адриатика, Дунав и Югоизточна Европа**

- Региони на Европейския съюз
- Зони извън Европейския съюз
- Държави – членки на Европейския съюз

Таблица 1: Европа, сравнена с другите региони на света

		Население (в хиляди), 1995 г.	Дял в населениет о на света, 1995 г.	БВП при цени на пазара от 1995 г. (в млрд. \$ по текущи цени)	Дял в световното производст во, 1995 г.	БВП/час при цени на пазара, от 1995 г. (в \$ по текущи цени)	Директни чуждестранн и инвестиции 1994-1996 (в млн.\$)	Част от общия обем на инвестиц ии	Директн и чуждестр анни инвестиц ии/глава 1994- 1996 в \$
Европа	Държави	807.246	14,2	9.852,4	35,2	12.205	340.994	39,7	422,4
	Членки на Съвета на Европа преди 1990 г.	445.711	7,9	9.052,7	32,3	20.311	306.249	35,6	687,1
	Членки на Съвета на Европа след 1990 г.	325.532	5,7	756,5	2,7	2.324	33.754	3,9	103,7
	Кандидатки	36.003	0,6	43,2	0,2	1.199	991	0,1	27,5
Япония и Република Корея		169.434	3,0	5.590,7	20,0	32.996	6.061	0,7	35,8
	Япония	124.439	2,2	5.134,3	18,3	41.260	1.151	0,1	9,2
ASEAN		470.686	8,3	749,6	2,7	1.593	67.854	7,9	144,2
MERCOSUR		202.002	3,6	995,6	3,6	4.929	30.419	3,5	150,6
NAFTA		384.111	6,8	7.875,9	28,1	20.504	243.975	28,4	635,2
	Канада и Мексико	121.221	2,1	846,3	3,0	6.982	53.815	6,3	443,9
	САЩ	262.890	4,6	7.029,6	25,1	26.740	190.160	22,1	723,3
За света		5.674.432	100,0	28.012,3	100,0	4.937	859.912		

Източник: Световна банка: Показатели за развитието в света през 1998 г.; ООН: Статистически годишник, 1995, № 42

Таблица 2: Брутен вътрешен продукт на глава от населението по паритет на покупателната способност, 1997 г. (в щ.д.)

Реален БВП, 1997 г.		Реален БВП 1997 г.	
Албания	2.120	Молдова	1.500
Белгия	22.750	Холандия	21.110
България	4.010	Норвегия	24.450
Дания	23.690	Австрия	22.070
Германия	21.260	Полша	6.520
Естония	5.240	Португалия	14.270
Финландия	20.150	Румъния	4.310
Франция	22.030	Руска федерация	4.370
Грузия	1.960	Швеция	19.790
Гърция	12.769	Швейцария	25.240
Ирландия	20.710	Словакия	7.910
Исландия	22.497	Словения	11.800
Италия	20.290	Испания	15.930
Хърватия	4.895	Чехия	10.510
Латвия	3.940	Турция	6.350
Литва	4.220	Украйна	2.190
Люксембург	30.863	Унгария	7.200
Малта	13.180	Обединено кралство	20.730
Македония	3.210	Кипър	14.201

Източник: : Програма на ООН за развитие (UNDP): World Development Report, 1999

Становище на делегацията
на Република България

ОТНОСНО

“РЪКОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ ЗА УСТОЙЧИВО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ КОНТИНЕНТ” И ТЯХНАТА ПРИЛОЖИМОСТ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Обща оценка на “Ръководните принципи”

“Ръководните принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент” са значим политически документ, който бележи **превръщането на териториалното развитие в сериозно измерение на европейската политика**. Ръководните принципи показват ясно **тенденцията на “европеизация” на политиките за териториално развитие в отделните страни**. Независимо от огромното природно, социално, културно, икономическо и политическо многообразие на континента, документът намира **общите проблеми и дава политическите насоки и принципи**, като в същото време сериозно набляга на необходимостта от запазване на индивидуалността и културната идентичност при тяхното прилагане в отделни страни и региони. Той отделя специално внимание на **особено значимите типове пространства**, за които се предлагат специфични политики. С това “Ръководните принципи” са добра основа за **преодоляване на политическото мислене във вече “отеснените” национални граници**, за **отчитане на широкия европейски контекст** при формулирането на националните политики на териториално развитие, за осъществяване на различни форми на сътрудничество, за териториална интеграция на европейското пространство и, не на последно място, за координиране и насочване на секторните политики.

Този документ е резултат от продължителен и труден, но в крайна сметка ползотворен процес – процес, който трябваше да отчете много нови фактори, тенденции и предизвикателства, сред които и политическите промени в Европа, очакваното безпрецедентно разширяване на ЕС, развитието на информационните технологии и др., както и да се съобрази с различните концепции, системи и практики на териториалноустойчиво планиране в страните – членки на Съвета на Европа. Следва да се подчертае и отчете приносът на всички участници в този процес и особено на Комитета на висшите служители, в рамките на който беше разработен този документ.

Разбира се, този процес не трябва да приключи с приемането на документа. Необходими са още много усилия за неговото прилагане на различни равнища и от различни субекти. Още от сега е важно да се акцентира върху мониторинга и оценката на прилагането на “Ръководните принципи”, които трябва да отразяват съвременните проблеми, тенденции и знания, за да се създаде основата за тяхното евентуално актуализиране в бъдеще с изпреварващо отчитане на новопоявяващи се фактори, тенденции и проблеми.

- **Оценка на специфичните особености от гледна точка на страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ)**

Впечатляващо е сериозното отношение в “Ръководните принципи” към **проблемите на териториалното развитие в страните от Централна и**

Източна Европа, наследени от периода на централизирано планиране и управление.

Този поглед преминава последователно през целия логично построен текст на документа и заявените в него принципи и стратегически подходи за решаването им. Оценките са верни, макар че са представени обобщено, което неизбежно скрива някои специфични особености и индивидуални черти на всяка страна. Това са особености и различия, които произтичат от начина на протичане на урбанизационните процеси, формирането на градски агломерации и периферни райони, от формирането на взаимоотношения “град - село” като резултат на обобществяването на селскостопанските земи и колективизацията, развитието на жилищния сектор и туристическото развитие на всяка отделна страна. Не на последно място това са и особеностите на прехода, осъществяван в страните от ЦИЕ, които влияят пряко върху възможностите за прилагане на политика за устойчиво и балансирано пространствено развитие. Голяма част от тях са намерили отражение в документа “VISION PLANET” за пространството CADSES, в чието разработване активно е участвала и Република България.

- **Първоначалното подценяване на териториалноустройственото планиране**

В Република България и във всички страни от ЦИЕ има натрупан значителен опит в териториалноустройственото планиране от близкото минало. Но липсата на опит за неговото използване като ключов инструмент за контрол, насочване и насърчаване на развитието в условията на пазарна икономика, както и споменът за негативите на централизираното планиране, доведе в първия период на прехода до подценяване на политиката на териториално развитие и подчиняването ѝ на политиките за либерализация, икономическа, социална и политическа трансформация и макроикономическа стабилизация.

Сега тази тенденция е в процес на преодоляване. Ние гледаме на териториалноустройственото планиране като на балансър между различните цели и акценти в развитието, като на средство, което може да съдейства за осигуряване на равностойни условия за живот и за развитие в отделните части от територията, като същевременно способства за съхраняването на техните качества и на тяхната специфика.

- **За необходимата връзка между териториалноустройственото планиране и планирането на регионалното развитие**

Като особено положителен момент в “Ръководните принципи” следва да се отбележи лансирането на принципа на координация на секторните политики, за което именно териториалното устройство създава необходимите условия. По този начин то съдейства за реализиране на политиката за регионално развитие.

Връзката между териториалноустройственото планиране и планирането на регионалното развитие е категорично подчертана в “Ръководните принципи”. Тук следва да се посочи, че в редица страни от ЦИЕ, включително и в Република България, са приети закони за регионалното развитие и започват мащабни действия по институционалното изграждане и организиране на тази дейност чрез разработване на планове и програми за регионално развитие. Ние сме убедени, че териториалното устройство не трябва да се появява в по-късен етап като следствие, за да отрази решенията за регионално развитие, а напротив – то трябва да подсказва решенията за развитие, които да се

осъществяват интегрирано с планирането на регионалното развитие.

- **За вертикалната координация, субсидиарността и реципрочността**

Принципът, свързан с вертикалната координация и прехвърлянето на компетенции в сферата на териториалното устройство на регионално и местно равнище, е особено важен за страните от ЦИЕ. Той е **свързан с проблема за децентрализацията във всички сфери на управлението**. Справедлива е оценката, че в страните от ЦИЕ регионалните структури са неразвити. Като конкретна подкрепа на този извод може да се посочи фактът, че например в Република България, в сферата на териториалното устройство, са предоставени много сериозни компетенции на местните органи на власт (общините), в резултат на което на практика не съществува регионално ниво на териториалноустройствено планиране и липсват компетенции на регионалните органи в тази сфера. Тази слабост ще бъде преодоляна чрез законодателно уреждане и предоставяне на функции на регионалните органи както в областта на планирането на регионалното развитие, така и в сферата на териториалноустройственото планиране.

- **За спецификата на жилищния сектор в България (т. 28 и 29)**

Като конкретен пример за наличието на специфични особености в отделните страни, които трябва да се имат предвид при прилагането на Ръководните принципи, може да се посочи например фактът, че в Република България, за разлика от другите страни от ЦИЕ, през периода на централизирано планиране държавните жилища заемаха твърде малък дял и повече от 92% от жилищата бяха частна собственост. Това е характерна българска особеност и по-точно това е “българският парадокс”, защото преобладаващият дял от собствениците на жилища в България са хора с ниски доходи, които заслужават да бъдат обект на социалната политика на държавата. В същото време държавата и общините не разполагат с достатъчен обем жилища и с ресурси за провеждане на реална социална жилищна политика. В страната не се формира реален жилищен пазар поради неплатежоспособността на преобладаващата маса от гражданите. Всичко това изисква специфична насоченост на политиката в жилищния сектор в страната, която, трябва да признаем, не е регистрирала сериозен напредък в последните десетина години. Страната има нужда от експертна техническа помощ, която обаче трябва да се прилага при различни условия в сравнение с условията на страните с опит в провеждането на социална жилищна политика. Именно в тези специфични условия пред нас стои предизвикателството да намерим приложение на принципа за **особено важната роля на жилищния сектор в извеждането на една страна от икономическа криза и в ориентирането ѝ към растеж и балансирано устойчиво развитие**.

- **За необходимостта от специфична политика спрямо планинските и крайбрежните райони (т. 55, 56, 57, 58, 59)**

Планинските и крайбрежните райони заемат значителна част от територията на Република България. Тези особено чувствителни територии изискват специално отношение и специална политика за устройство, развитие и опазване поради тяхната специфика, както правилно е отбелязано в “Ръководните принципи”. В нашата страна със съдействието на Световната банка са предприети известни действия по отношение на интегрираното управление на крайбрежието, което е подложено на сериозен натиск и активно усвояване. Със съдействието на

Европейската инвестиционна банка и Банката за развитие на Съвета на Европа се подпомагат действията по укрепването на бреговете и свлачищните участъци. Подготвен е проект на Закон за устройство и управление на крайбрежието. Ние отчитаме голямата **необходимост от транснационално сътрудничество в опазването и развитието на крайбрежните райони** и търсим всички възможности за неговото реализиране.

Същото може да се посочи и за планинските райони, които заемат една трета част от територията на страната ни. Те заслужават особено внимание за гарантиране на защитата на техните особено чувствителни екосистеми и културно-исторически ценности и за стимулиране на тяхното адекватно съвременно социално-икономическо развитие. Политиката за планинските райони трябва да осигури **съхраняването на индивидуалността и спецификата им**, на техния природно-екологичен и духовно-културен потенциал, което следва да бъде в основата на всички действия за бъдещото им социално-икономическо развитие. С тези разбирания ние работим върху проект на Закон за планинските територии. Но тук също ни е необходимо активно международно сътрудничество и общоевропейска рамка. Затова ние подкрепяме намерението за приемане на конвенция за планинските райони.

- **За значението на трансграничното сътрудничество** (т. 65 и 66)

Поради негативното отражение на историческите събития в миналото и политическата конюнктура през двадесети век граничните райони в България, които в преобладаващата си част са планински, са се формирали като сериозно изостанали райони и с крайно неблагоприятно периферно положение. От друга страна, тъй като са били встрани от бурните урбанизационни процеси, в тях има съхранено природно и духовно-културно наследство със сериозен потенциал, което е залог и възможност за бъдещето. Благодарение на европейските програми в последните години Република България развива сериозно трансгранично сътрудничество, което непрекъснато се разширява. За това сме убедени, че ще помогне и сътрудничеството в Югоизточна Европа по линия на Пакта за стабилност. Проектите за трансгранично сътрудничество с Република Турция, Република Гърция и Република Македония могат да допринесат сериозно за превръщането на **трансграничния район - от Черноморското крайбрежие до Адриатическото крайбрежие - в привлекателен европейски регион** със запазена природна среда, традиционна културна автентичност и висока рекреативна стойност, като своеобразен “екологичен коридор” или “екологична тухла” на Европейския континент. В тази рамка е ситуирано и нашето предложение за трансграничен проект с Турция “Странджа – защитена трансгранична територия”. Със своето биологично разнообразие и самобитност Странджа планина може да представлява сериозен елемент на трансграничния екологичен район от Черно до Адриатическо море.

- **За ролята на европейската транспортна мрежа и европейските коридори** (т. 20, 34, 35)

Този принцип е от изключително важно значение за страните от ЦИЕ и конкретно за Република България, от гледна точка на тяхното местоположение и обвързването им с общоевропейското пространство. Ние намираме за необходимо категорично да подчертаем, че трябва да се положат **усилия на общоевропейско ниво за изграждане на европейските транспортни коридори на територията на страните от Югоизточна Европа**, без които са

немислими активните контакти с Централна и Западна Европа. Тяхното изграждане е включено отдавна като основен приоритет на политиката на Република България, през чиято територия преминават пет от еврокоридорите. Във връзка с това ние сме предложили проекта за коридор № 8, който има важна интегрираща роля за Балканския регион като свързва Адриатическо с Черно море и проекта за коридор № 4 с мост на река Дунав.

- **За валоризацията на културното наследство като фактор на развитието** (т. 41 и 42)

Няма съмнение, че наред с природното богатство културно-историческото наследство е основен фактор за съхраняване на регионалната идентичност в рамките на общоевропейското пространство, нещо което удачно е изявено като един от важните ръководни принципи. В този контекст Югоизточна Европа се очертава като много интересен културен феномен с богато културно-историческо наследство, чието подходящо социализиране и експониране в общоевропейски мащаб е особено важно и необходимо за **интегритета в обхвата на този регион и в общото европейско пространство**. Нашето общо предложение за проект за Културните маршрути на Югоизточна Европа е насочено именно към постигането на този необходим интегритет. Това предложение има пряко отношение и към принципите за валоризиране и опазване на природните богатства, за развитието на устойчив туризъм, за изграждане на европейските транспортни мрежи, за развитие на трансграничното сътрудничество.

- **За принципа “вместо центрове и периферии, полицентрична селищна мрежа”** (т. 18, 53, 54)

Особено важен принцип за всички европейски страни, в т.ч. за страните от ЦИЕ, е принципът за стимулиране на **полицентрична селищна мрежа**, с което да се противодейства на неблагоприятната тенденция на формиране на центрове и периферии. Това означава да се намери възможност за пренасяне на положителното влияние на големите градове, в които се очертават възможности за потенциален растеж или се наблюдава реален растеж, върху по-малките градове в изостаналите селски райони. За страните от ЦИЕ и в частност за Република България **значението на малките градове в селските райони е особено важно**. Чрез тяхното укрепване могат да се приближат до селското население необходимите услуги и трудова заетост и да се смекчат негативните демографски процеси. Превръщането на малките градове в опорни центрове, обслужващи селата, ще даде възможност за поддържането на бъдещата балансирана полицентрична селищна мрежа и за развитието на нови взаимоотношения между града и селото.

- **За подобряване на връзките “град-село”** (т. 32, 33, 34)

В бъдеще следва да се стремим към нови връзки между града и селото, развити на качествено ново ниво и ново отношение към проблема – връзки, които поддържат селските райони и търсят начини за тяхното оптимално обслужване чрез системата от градове и градски услуги, приближени до тях. В тази насока следва да се стремим към подобряване на транспортните връзки до тези градове и към усъвършенстване на достъпа до информация чрез подобряване на телекомуникациите.

Тук заслужава да се обърне внимание на модела “градско-селско обитаване” и да се изследват възможните форми на неговото прилагане. Трябва да подчертаем, че през целия период на активна урбанизация в България връзката на новите градски жители със селото не е прекъсвана както в някои големи европейски градове. Тази връзка се поддържа активно в периодите на свободното време в края на седмицата и през отпуската. В настоящия етап на икономическа криза и затихване на урбанизационния процес тази връзка се засилва по чисто икономически причини. Така моделът “градско-селско обитаване” се реализира на едно ниско в качествено отношение ниво. В бъдеще, при стабилизиране, укрепване и разширяване на икономическото развитие на базата на нови технологии, **моделът “градско-селско обитаване” може да получи по-широко и по-качествено развитие.** Затова той трябва да се има предвид в търсенето на нови връзки на градовете със селските райони.

- **За необходимостта от своевременна и добре насочена техническа помощ**
Практическото прилагане на “Ръководните принципи” ще изисква не само значителни усилия, но и специфични знания. Затова приветстваме и готовността на Съвета на Европа и Европейската комисия, както и на отделни страни, да осигурят необходимата техническа и финансова помощ за по-слабо развитите страни, в т.ч. и в областта на териториалното устройство и особено в такива области като информационното осигуряване и прилагането на съвременни методи и информационни технологии. Но същевременно не можем да не изразим и загриженост за ефективността на тази подкрепа, за това дали тя се насочва там, където е най-необходима и дали тя е навременна. Затова идеите за специална техническа помощ в областта на териториалноустройственото планиране, споделени в много от документите на Съвета на Европа, трябва да **намерят по-бързо и конкретно изражение.**

- **Предложени от Република България проекти като стъпка към прилагане на “Ръководните принципи”**
Въпреки изброените и много други специфики на нашия регион и конкретно на Република България, ние сме убедени, че ще намерим онези конкретни решения, които да бъдат в съзвучие с “Ръководните принципи”. В тази насока са и предложените от Р България на вниманието на СЕМАТ проекти, които **имат изразен трансграничен и транснационален характер**, а именно:

I. Еврокоридори (автор: Стефан ПОПОВ, ГУП)

Еврокоридорите се развиват като продължение на европейските транспортни мрежи (Трансевропейска транспортна мрежа на Европейския съюз и Общоевропейска транспортна мрежа на Централна и Източна Европа). Те отговарят във висока степен на политическия и икономическия приоритет и играят важна роля за подпомагане на европейската мобилност, за обмена на блага, за мобилността на хората, както и за локализиране на икономическите инвестиции.

Коридор № VIII: Вльора/Дурас-Тирана-Скопие-София-Бургас/Варна-Поти
Транспортният коридор има важна интегрираща функция за Балканския регион, като свързва Адриатическо море (през Албания, Македония и България) с Черно море. В стратегически план позициите му са изключително привлекателни с

връзките на запад към страните от Южна Европа и Северна Африка и на изток към региона на Кавказ и Средния Изток, Китай, Русия и Украйна.

Проектът представлява реализация на пътен и железопътен коридор между Адриатика (пристанищата Дурас и Вльора в Албания) и Черно море (пристанищата Бургас и Варна в България, Поти в Грузия, Новорусийск в Русия и Иличовск в Украйна). Развива се в посока запад-изток, като има връзка с коридори IV, IX и X, което прави възможен излаза към други големи пристанища на Балканите – Солун, Истанбул, Александруполис, Русе. Очевиден е големият транспортен потенциал, който с изграждане на коридора ще намери пазарна реализация.

Ключови инвестиционни проекти, с които е свързано бъдещето на коридор № VIII са изграждането на ж.п. връзката между Македония и България, реконструкцията на летищата Варна и Бургас, реконструкция на пристанище Бургас, доизграждането на автомагистралите “Тракия” и “Черно море”.

Териториален обхват: **Коридор № VIII пресича Албания, Македония и България. Той представлява главната комуникационна артерия, пресичаща Балканите от запад на изток.**

1. Коридор № IV: Дрезден-Прага-Братислава-Будапеща-Арад-Крайова-София-Солун/Пловдив-Истанбул

Коридор № IV е от изключително значение за автомобилния транспорт. С него се осигурява най-пряката връзка между страните от Западна и Централна Европа с Близкия Изток и Азия. На територията на България, посредством коридор № IV се осъществява най-късата сухоземна връзка между река Дунав (от пристанищата Видин, Лом) през София за беломорските пристанища на Гърция (Солун и Кавала), което го прави подходящ за насочване към него на комбинирани превози от/за европейските страни от средното и горното течение на р. Дунав, които нямат морски излаз.

Ключовите инвестиционни проекти по коридор № IV са реконструкцията на пътя и ж.п. линията от Видин/Лом през София за Кулата, особено в съществуващите тесни места (пресичането на Стара планина и Кресненското дефиле), реконструкцията на Софийския южен обход, реконструкцията на пристанищата Видин и Лом и изграждането на нов мост на р. Дунав при Видин-Калафат.

Териториален обхват: Коридор № IV пресича Германия, Чехия, Словакия, Унгария, Румъния, България и Гърция. Представлява главна комуникационна артерия от северозапад към югоизток.

II. Устройство и интегрирано управление на крайбрежните зони, на европейските вътрешни морета и на големите транснационални речни басейни (автори: Димитър ДИМИТРОВ и Христо БОЖИНОВ, МОСВ)

Крайбрежната зона на Черно море притежава значителен дял от инфраструктурата и човешките дейности, които са директно свързани с морето. Те имат нужда от стратегически перспективи, за да може тяхното развитие да напредва по предвидим и екологосъобразен начин. Особено голям проблем за България създават свлачищата и абразията на бреговете. Черно море предлага особени перспективи за транснационалното сътрудничество. То е носител на икономическо развитие, но едновременно с това е подложено и на особени

посегателства върху околната среда. Това се отнася също и за големите транснационални речни басейни, като р. Дунав.

2. Устройство и интегрирано управление на Черноморското крайбрежие

Изработване на представа за интегрирано устройство на икономическите приоритети (развитие на пристанищата, туризъм) и загриженост за опазване на околната среда и особено на крайбрежните зони с богато биологично разнообразие, които са обявени за защитени територии: защитени местности “Дуранкулак” и “Шабла”, резерват “Калиакра”, природен парк “Златни пясъци”, резерват “Камчия”, поддържан резерват “Атанасовско езеро”, Бургаските езера, резерват “Ропотамо”, природен парк “Странджа”, включващ защитените местности “Велека” и “Силистар”, много пясъчни дюни, обявени за природни забележителности. Считаме за необходимо да се обърне особено внимание на контрола на урбанизацията, тъй като в България незаконни строежи предизвикаха особено големи свлачища.

Териториален обхват: Проектът засяга крайбрежните зони на всички страни, граничещи с Черно море (Турция, Грузия, Руската Федерация, Украйна, Румъния и България).

III. Европейска мрежа на екологичните коридори

(автори: Димитър ДИМИТРОВ и Христо БОЖИНОВ, МОСВ)

Като особен аспект на опазването и подобряването на природния и културния ландшафт се явява запазването и съхраняването на големите мрежи и биотопни системи, които имат едновременно и трансгранично, и транснационално значение. Странджа е една от малкото самобитни планини в България, където човешката дейност не е повлияла критично върху дивата природа и биологичното разнообразие. Такава е ситуацията и от страна на Турция. Не случайно тук е обявен първият резерват у нас “Силкосия”, още през 1933 г., а изобилието на защитени територии и обекти е осезаемо. Планината е предпочитано място за работа по две българо-швейцарски междуправителствени програми за опазване на биологичното разнообразие и за устойчиво и многофункционално ползване на горските ресурси.

Относителната запазеност и устойчивост на екосистемите и биотопите подчертават значимостта на планината като основен елемент на трансграничен екологичен коридор, ориентиран от Мала Азия и европейската част на Турция към България и Югоизточна Европа в по-широк смисъл.

Тук трябва да се посочи и значителният брой обекти по КОРИНЕ БИОТОПИ, разположени на територията на планината и в непосредствена близост до нея. Голяма част от тези обекти ще бъдат поставени в основата на изграждащата се в момента екологична мрежа ЕМЕРАЛД, а по-късно и в нейния естествен приемник НАТУРА 2000 – екологична мрежа от специални защитени територии на страните от Европейския съюз.

Като се вземе предвид и фактът, че особено през последните години се наблюдават някои процеси на разстройване на естествената сукцесия, дължащо се на едни или други причини, включително и антропогенни на някои места, още повече изпъква необходимостта от цялостна концепция за развитие на региона, изключително в светлината на неговото най-голямо богатство – биологичното разнообразие и неговото опазване. В този контекст може да се више и Резовска река.

3. “Странджа – защитена трансгранична територия”

Подлежащо на преговори устройство и опазване на биологичното разнообразие на трансграничното природно пространство.

Териториален обхват: Странджа планина и Резовска река представляват границата на юг между България и Турция.

IV. Дунавско крайбрежие

(автори: Елка ДИМИТРОВА и Миглена ДЕЛЕВА, АДО)

5. Създаване на информационна мрежа на градовете по Дунавското крайбрежие

Достъпът до мрежите на информационното общество е необходимо условие за участието в глобализацията на обществото и икономиката. Социалното сближаване в Европа би било застрашено, ако този процес включва само проспериращите региони и страни.

Река Дунав представлява и транспортен коридор № VII – Вътрешно-воден път “Рейн-Майн-Дунав”.

Териториален обхват: Проектът засяга Германия, Австрия, Унгария, Словакия, Югославия, Румъния и България.

V. Големи културни маршрути (автор: Тодор КРЪСТЕВ, ИКОМОС)

Културните маршрути се разглеждат като система от културни ценности, свързани с туристическата и транспортната инфраструктура. Културното наследство представлява мощно социално и икономическо предизвикателство и източник на икономическа активност, с ефект върху туризма, трудовата заетост, инвестиционните процеси и качеството на живот.

6. Културните маршрути в Югоизточна Европа

Югоизточна Европа е интегрален културен феномен с общи исторически корени. Нейната територия е извънредно богата на културно наследство – исторически паметници, ансамбли, исторически градове и села, културни ладшафтни обекти и др. Тя включва 47 паметника и забележителни места, включени в Листата на Световното културно наследство. Много от нейните културни ценности имат общи топографични белези (манастири, селища с народна архитектура), датират от едни и същи периоди (антични паметници, средновековни крепости) и принадлежат към едни и същи стилове и художествени школи (стенна живопис, църковна архитектура).

Днес културният интегритет на територията на Югоизточна Европа е нарушен. Липсват единни туристически инфраструктури, единни мрежи на културен туризъм, координирани консервационни политики, общи информационни системи, общо наблюдение върху застрашените културни ценности и др. Културното наследство на този регион не е достатъчно интегрирано в самата Югоизточна Европа, а също и в общото Европейско пространство и често остава непознато и недостъпно.

Целта на проекта е да бъде съставена мрежа на културните маршрути на Югоизточна Европа, изявяващи идентичността, разнообразието и взаимнообвързаността на културното наследство в региона, стимулиращи неговата интеграция в общото европейско културно наследство. Проектът ще дефинира мрежата от тематични и териториални културни маршрути, ще я

обвърже с мрежите на транспортната и туристическата инфраструктура в региона. Ще бъде определена възможността за контакти и интеграция на регионалната мрежа с големите европейски културни маршрути. Ще бъдат предложени координирани мерки за регистриране, документиране, защита, консервация, реставрация и използване на културните ценности в полза на всички участващи страни. Проектът ще бъде основа за интегрирана политика в областта на опазването на културното наследство, териториалното планиране и археологическите проучвания, в смисъла на Европейската конвенция за защита на културното наследство (1991 г.) на Съвета на Европа. Той ще изяви възможностите за устойчиво икономическо развитие на региона чрез по-ефективно използване на културното наследство, без при това да бъдат застрашени неговите автентични културни стойности.

Специално внимание е отделено на защитата на застрашените културни ценности в Югоизточна Европа: формиране на критерии за застрашеност, съставяне на информационна банка данни за застрашените паметници, определяне на обща регионална превантивна система за защита на културното наследство от рискове и др.

Териториален обхват: Територията на Югоизточна Европа включва страните: Албания, Босна и Херцеговина, България, Гърция, Македония, Румъния, Словения, Турция, Хърватска и Югославия.

7. Венецианският път

Оценяване на представителните паметници от епохата, когато Венеция е била голяма търговска столица, намиращи се на маршрутите, където са се провеждали тези търговски дейности. България също е свързана с така предложената тема, защото Венецианските търговци са достигнали до бреговете на Черно море и по-специално в градовете Созопол, Несебър (Месемврия) и Варна (Одесос).

Териториален обхват: зоната на влияние на Венеция е била обширна - преди всичко адриатическия бряг на север и на изток (Италия, Словения, Хърватска, Югославия, Албания и Гърция), Средиземно море на изток (Гърция, Турция, Кипър, Черно море).

ИЗДАНИЕ НА МРРБ И НЦТР

Съставителство и стилова редакция: Капка Панчева, Мария Стефанова и Иглика Луканова

Техническа редакция и съставителство на становището на националната делегация:

Васил Маринов, Петко Еврев, Николай Григоров

Печат:

Публикуването на документа се финансира от Националната програма на Р България за междуправителствените дейности със Съвета на Европа, 2001 г.

Бележки към документа “Ръководни принципи”:

- 1 Съвет на Европа, Европейска конференция на министрите, отговарящи за териториалноустройственото планиране (СЕМАТ): Европейска харта за териториалноустройственото планиране, приета на 20 май 1983 г. в Торемолинос, Испания.
- 2 Среца на върха на държавните и правителствените ръководители на държавите – членки на Съвета на Европа, 10-11 октомври 1997 г., Страсбург: Заключителна декларация.
- 3 Също: План за действие.
- 4 Европейска рамкова конвенция за трансгранично сътрудничество между териториалните общности или власти от 14 май 1980 г.
- 5 Европейска схема за териториалното устройство, приета на 6-та Конференция на СЕМАТ в Лозана през 1988 г., Страсбург 1992 г.
- 6 Европейска харта за местното самоуправление, Страсбург, 15.10.1985 г.
- 7 Вж. Конгрес на местните и регионалните власти в Европа: Препоръка 34 (1997) относно проекта на Европейска харта за регионалното самоуправление от 5 юни 1997 г.
- 8 Схема за развитие на пространството на Общността, приета от Неформалния съвет на министрите на териториалното устройство в Потсдам (Германия), май 1999 г.
- 9 Дневен ред 21 за Прибалтика, приет на 7-та сесия на министрите на външните работи на Балтийския съвет в Ниборг (Дания), юни 1998 г.
- 10 “Визия и стратегии за басейна на Балтийско море 2010 – Към рамка за пространственото развитие в региона на Балтийско море”, 3-та Конференция на министрите на териториалното устройство на Прибалтийските държави, Талин, декември 1994 г. и “От визия към действие”, 4-та Конференция на министрите на териториалното устройство на Прибалтийските държави, Стокхолм, октомври 1996 г.
- 11 Втора схема на структурата на Бенелюкс, 1998 г.
- 12 Стратегии за интегрирано териториално развитие на Централноевропейското, Адриатическото и Дунавското пространство, приети на 4-ти семинар на проектните групи, Виена, януари 2000 г.
- 13 Конвенция за опазване на дивите животни и природната среда в Европа, Конвенция от Берн, 1979 г.
- 14 Общоевропейска стратегия за биологичното и ландшафтното разнообразие, приета на Министерската конференция по “Околна среда за Европа”, София, октомври 1995 г.
- 15 Прилагане на Резолюция № 2 от 11-та сесия на СЕМАТ, Кипър, октомври 1997 г.
- 16 Директива 92/43/СЕЕ на Съвета от 21 май 1992 г. за опазването на природните местообитания, както и на дивата флора и фауна, JOCE L206/7 от 22 юли 1992 г.
- 17 Европейска конвенция за ландшафта, СМ (2000) 98, rev. 2, приета от Комитета на делегатите на министрите, 718-то заседание, 19 юли 2000 г.
- 18 Решението за предприемане на действия след приемането на Препоръка 1296 (1996) на Парламентарната Асамблея относно Европейската харта за селските зони, съгласно решението на Комитета на представителите на министрите от 1-2 юли 1999 г., ще бъде взето след провеждането на 12-та сесия на СЕМАТ (7-8 септември 2000 г.).
- 19 Препоръки 14 (1999) и 75 (2000) на Конгреса на местните и регионалните власти в Европа и Препоръка 1274 (1995) на Парламентарната асамблея. Решението за предприемане на действия след тези препоръки, съгласно решението на Комитета на представителите на министрите от 1-2 юли 1999 г., ще бъде взето след провеждането на 12-та сесия на СЕМАТ (7-8 септември 2000 г.).
- 20 Съобщение на Европейската комисия до държавите членки, от 28.04.2000 г., за определяне на насоките на инициативата на Европейската общност за трансевропейското сътрудничество с цел насърчаване на европейското хармонично и балансирано териториално развитие – INTERREG III, JOCE 2000/C от 23 май 2000 г. стр. 6-29.

Текстът на фр. и англ. на документа “Ръководни принципи за устойчиво териториално развитие на Европейския континент” и всички карти (INTERREG III B) могат да бъдат намерени в Интернет - на страницата на Съвета на Европа (www.coe.int) → Околна среда / Environment / Environnement → Териториално устройство / Regional planning / Aménagement du territoire:

URL (на фр.): <http://www.nature.coe.int/french/main/amenagem/princdir.pdf>

URL (на англ.): <http://www.nature.coe.int/english/main/planning/guidingp.pdf>

URL (карти Interreg): http://www.inforegio.org/wbdoc/docoffic/offical/interreg3/maps_fr.htm